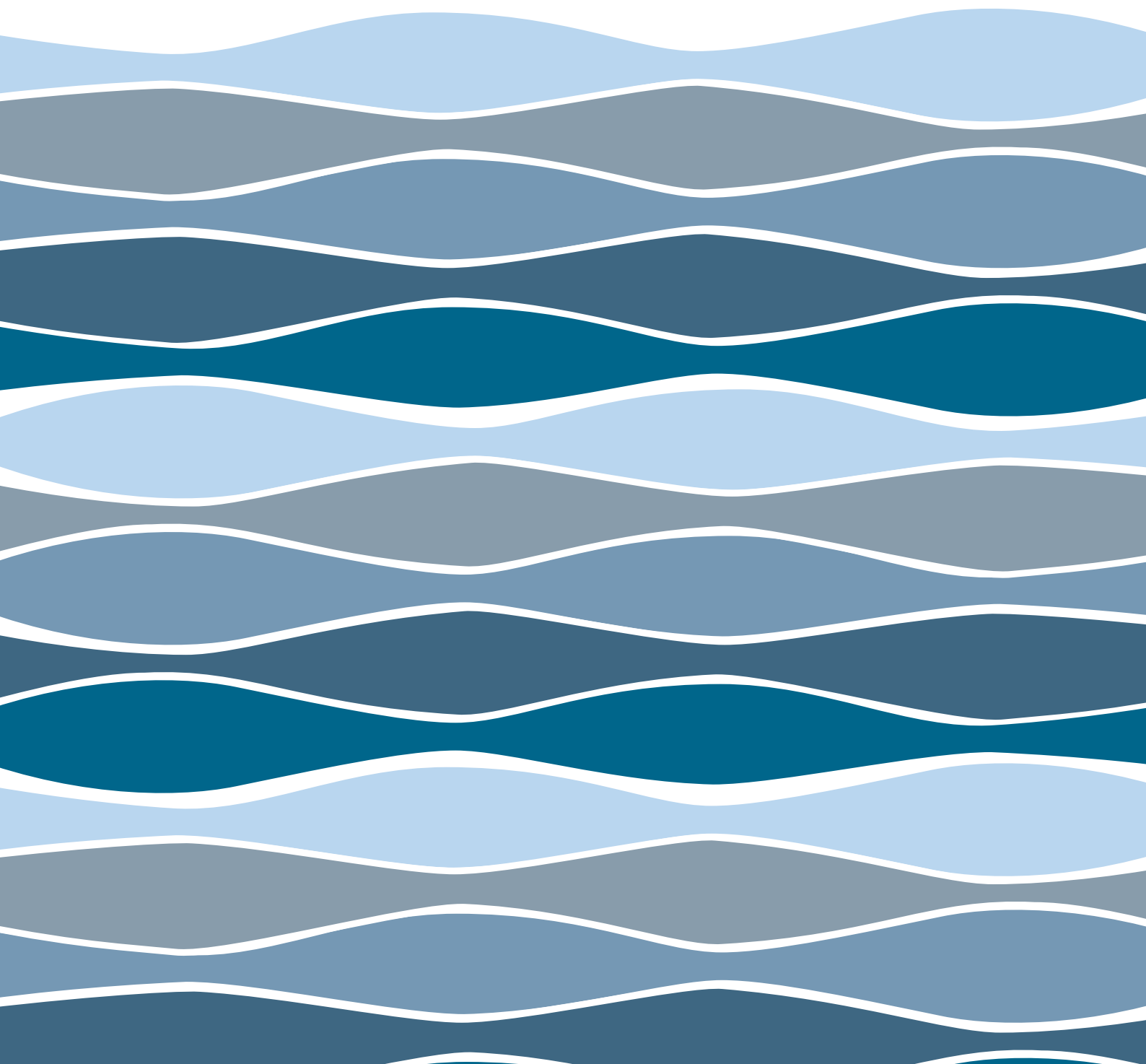

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Guide till ökad vattensäkerhet

– för kommuner och andra anläggningsägare

Guide till ökad vattensäkerhet

– för kommuner och
andra anläggningsägare

Guide till ökad vattensäkerhet – för kommuner och andra anläggningsägare

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Kontaktperson: Christian Söder, 010-240 54 10

Layout: Advant Produktionsbyrå AB

Tryckeri: DanagårdLiTHO

Publ.nr MSB249 - oktober 2012

ISBN 978-91-7383-131-4

Förord

Vatten är fantastiskt! Det skapar inte bara förutsättningar för liv och mänsklig kulturell utveckling, det är också en källa till härliga aktiviteter, glädje, njutning, inspiration och inte minst lugn och ro. Miljöer som ger sådana rikedomar bör vi vara rädda om och uppmuntra fler att ta del av. Samtidigt är vatten skoningslöst. Många människor drunknar varje år och varje enskilt fall är en stor tragedi. Genom enträget arbete, kunskap och säkrare miljöer kan dödstalen sänkas.

I *Guide till ökad vattensäkerhet – för kommuner och andra anläggningsägare* har ett flertal myndigheter och organisationer, som arbetar med säkerhet i och vid vatten, på ett övergripande sätt förtydligat vilka regler som är relevanta samt lämnat förslag på hur kommuner och andra anläggningsägare kan arbeta förebyggande.

Författande har varit Myndigheten för samhällsskydd och beredskap i samarbete med Boverket, Konsumentverket, Sveriges Lantbruksuniversitet Movium, Svenska Badmästarförbundet, Svenska Simförbundet och Svenska Livräddningssällskapet. Dessutom har Arbetsmiljöverket, Havs- och vattenmyndigheten, Gustavsviksbadet, Helsingborgs stad, Medley, Rikspolisstyrelsen, Shore Safety A-miljö AB, Skolverket, SOS Alarm AB, Svenska rådet för hjärt-lungräddning, Sveriges Kommuner och Landsting, Trafikverket samt Transportstyrelsen bidragit med synpunkter genom remissvar.

Guiden är ett levande dokument. Den senaste versionen återfinns på MSB:s webbplats.¹

1. www.msb.se/sv/Forebyggande/Sakerhet-hem--fritid/Vattensakerhet/

Innehåll

1. Bakgrund	9
2. Fakta om druckningsolyckor	11
2.1 Olyckstal	11
2.2 Var, när och hur inträffar olyckorna?	12
2.2.1 Barn och ungdomar	14
2.2.2 Vuxna	14
2.2.3 Geografi	14
2.2.4 Kommunala räddningstjänstens insatser	18
2.3 Samhällskostnader	20
2.4 Sammanfattning av statistik	20
3. Ramar för vattensäkerhet	23
3.1 Den enskildes ansvar	23
3.2 Kommunens ansvar	23
3.3 Lagar	24
3.3.1 Ansvar för övervakning och livräddning vid badanläggningar	25
4. Systematiskt vattensäkerhetsarbete	29
4.1 Tvärsektoriell samverkan	30
4.2 Handlingsprogram med mål och åtgärder	31
4.2.1 Nuläge och analys	31
4.2.2 Prioritering och målsättning	34
5. Anläggningssäkerhet	39
5.1 Tidig planering av vattensäkerhet i byggd miljö	39
5.2 Säkra miljöer	39
5.2.1 Badstränder	39
5.2.2 Brunnar	43
5.2.3 Badbryggor och hopptorn	44
5.2.4 Fasta poolanläggningar	46
5.2.5 Flyttbara pooler, bad- eller regnvattentunnor	52
5.2.6 Höga höjder	55
5.2.7 Naturliga vattendrag	57
5.2.8 Skola och förskola	59
5.2.9 Bostadskajer och kajpromenader	64
5.2.10 Trädgårds- och parkdammar	67
5.3 Underhåll och kontroll	69
5.3.1 Kontroll av livräddningsutrustning	69
6. Externt riktad information och utbildning	71
6.1 Skolundervisning	71
6.2 Information om hur den enskilde kan uppfylla sina skyldigheter enligt lagen om skydd mot olyckor	73

6.3	Prioriterade målgrupper	73
6.3.1	Barn	74
6.3.2	Äldre	74
6.3.3	Personer med utländsk bakgrund	75
6.3.4	Pool- och dammägare	75
6.3.5	Personer aktiva inom båtliv	75
7.	Incidenthantering	79
7.1	Organisation för räddning av nödställd	79
7.1.1	Kommunal räddningstjänst	79
7.1.2	Badvakter med livräddande uppgifter	79
7.1.3	Övrig personal	81
7.2	Metodik vid räddning	81
7.2.1	Prehospital vård av drunknad person	81
7.3	Rutiner efter olycka	82
7.3.1	Krishanteringsplan	82
7.3.2	Olycks- och tillbudsrapportering	83
7.3.3	Olycksundersökning	84
7.4	Regelbundna utbildningar och övningar	84
8.	Specifikationer för skydd	87
8.1	Utrustning för vattenlivräddning	87
8.2	Sjukvårdsutrustning	87
8.3	Skyltar	88
8.3.1	Budskap	88
8.3.2	Alternativ till "Bad sker på egen risk"-skyltar	89
8.3.3	Utseende	89
8.4	Strandflaggor	91
8.5	Räcke eller stängsel	92
8.5.1	Barnsäkrare räcke eller stängsel kring anläggning vid vatten	92
8.5.2	Räcke eller stängsel vid trafikerad väg	94
8.6	Övertäckningar	94
8.6.1	Poolnät	94
8.6.2	Poolöverdrag	95
8.6.3	Brunnslock	95
8.7	Vattendjup vid dykning	95
9.	Presentation av deltagande myndigheter och organisationer	97
9.1	Boverket	97
9.2	Konsumentverket	97
9.3	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	97
9.4	Svenska Badmästarförbundet	98
9.5	Svenska Livräddningssällskapet	98
9.6	Svenska Simförbundet	98
9.7	Sveriges Lantbruksuniversitet Movium	98
10.	Mer information	101
10.1	Kontaktuppgifter	105

Bakgrund

1. Bakgrund

I en undersökning² 2010 visade det sig att mindre än hälften av landets kommuner arbetade med dokumenterade åtgärder för ökad säkerhet i och vid vatten. Kommunerna efterfrågade nationell samverkan, tydligare regler, råd för att skapa säkra miljöer samt stödmaterial för sin verksamhet.

MSB initierade därför 2011 ett samarbete mellan ett flertal myndigheter och organisationer, som arbetar med säkerhet i och vid vatten, i syfte att ta fram en guide för kommuner och andra som önskar förbättra vattensäkerheten.

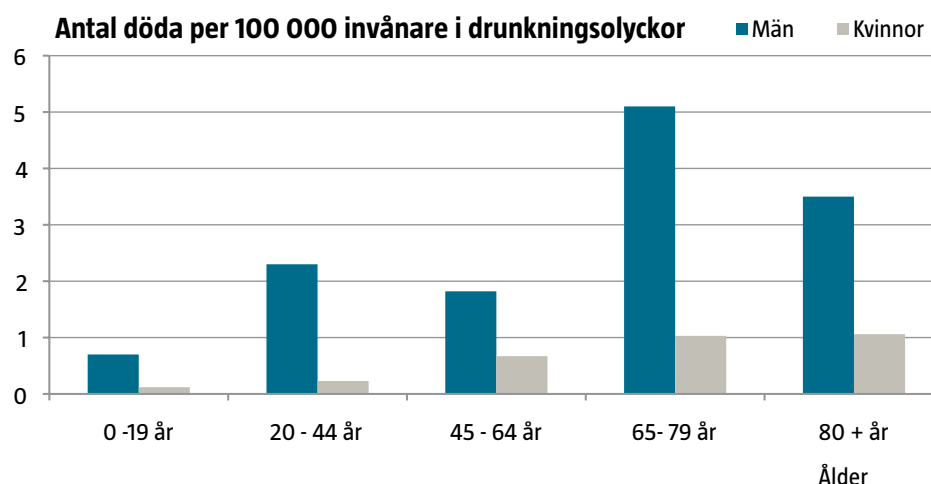
2. MSB, (2010), Drunkningsförebyggande arbete - kommunenkät, MSB237

Fakta om drunkningsolyckor

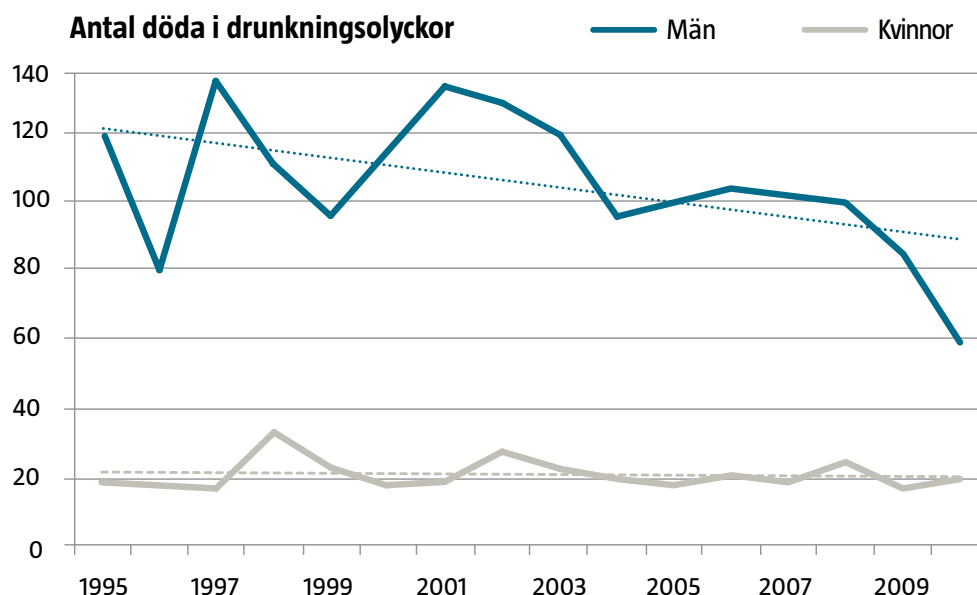
2. Fakta om drunkningsolyckor

2.1 Olyckstal

I Sverige drunknar ca 100 personer om året i olyckor. Trenden är svagt neråtgående. Antalet döda i drunkningsolyckor i Sverige har i ett långt perspektiv minskat påtagligt³ för att de senaste decennierna stabiliseras kring 100 till 140 personer årligen. År 2010 och 2011 gick antalet omkomna under 100. Bidragande orsaker kan ha varit regniga badsäsonger och stabilt istäck på vintrarna.

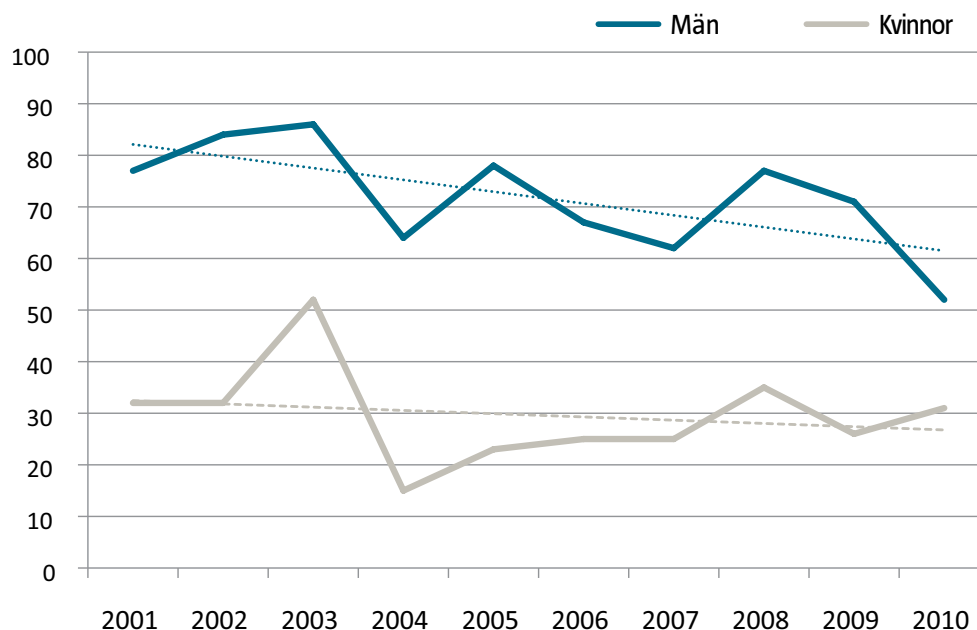

Figur 1. Antal döda per 100 000 invånare i drunkningsolyckor (V90, V92, W65-W74) efter ålder och kön. Medelvärden för åren 2007-2010. Källa: Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen.

Figur 2. Antal döda i drunkningsolyckor (V90, V92, W65-W74) under perioden 1995-2010 efter kön. Källa: Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen.

3. För 100 år sedan drunknade ca 1 000 personer varje år.

Figur 3. Antal slutenvårdade i drunkningstillbud (W65-W74) under perioden 2001-2010 efter kön.
Källa: Patientregistret, Socialstyrelsen.

Antalet sjukhusvårdade till följd av drunkningstillbud ligger på samma storleksordning som antalet döda i drunkningsolyckor.

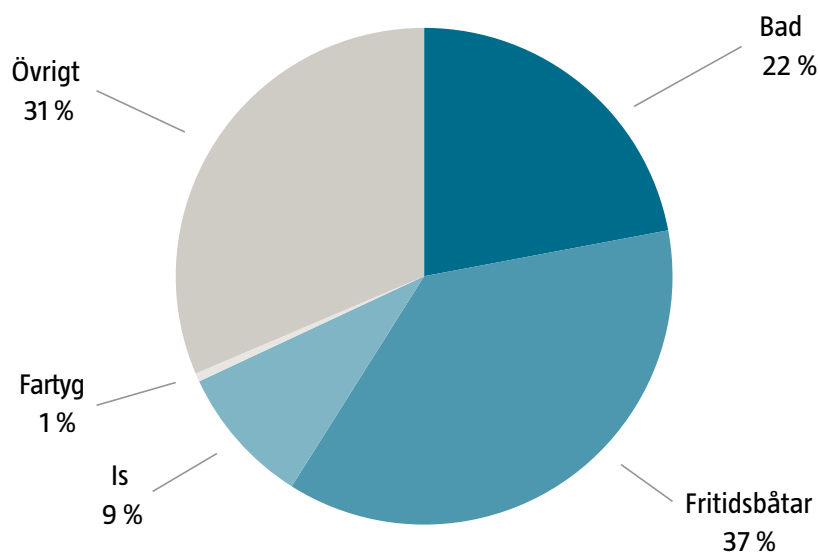
Som framgår av figurerna ovan har både antalet drunknade och antalet vårdade till följd av drunkningstillbud minskat hos i första hand männen.

Som för andra skademekanismer förekommer också drunkning i suicidsammanhang och när det gäller våld och dråp. Antalet dränkningar har de senaste åren uppgått till knappt 100 per år, vilket är i samma storleksordning som för drunkningsolyckorna. Detta medför alltså att närmare två hundra människor omkommer varje år i olyckor relaterade till drunkning eller dränkning.

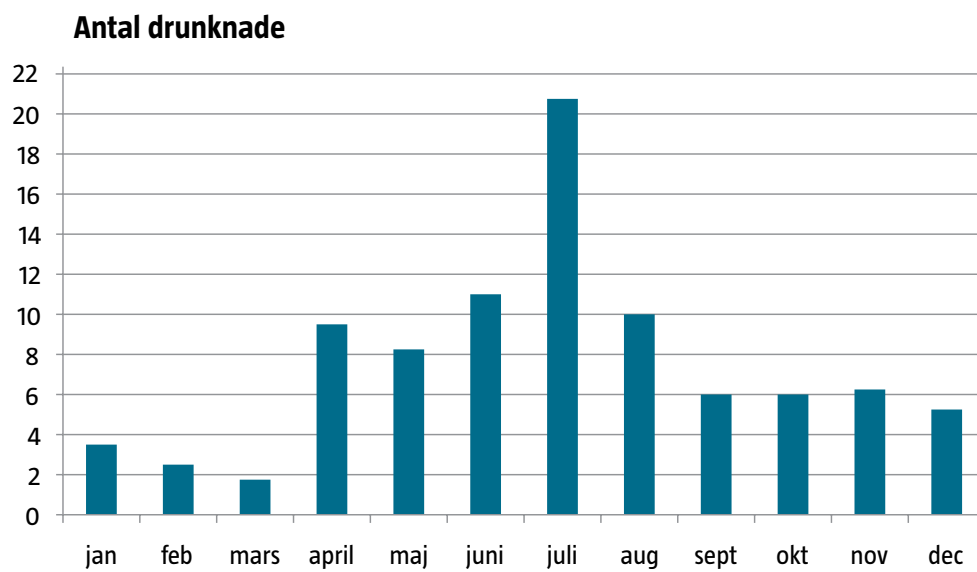
2.2 Var, när och hur inträffar olyckorna?

De flesta drunkningsolyckor inträffar i samband med bad eller användande av fritidsbåtar. I gruppen övrigt ingår sådana drunkningsolyckor där händelseförloppet inte varit helt känt eller där händelsen inte ingått i någon av de övriga drunkningstyperna. Det kan till exempel röra sig om barn som drunknat i pooler (ej vid bad) eller i trädgårdsdammar eller personer som ramlat från bryggor.

Flest olyckor inträffar under sommarmånaderna april till och med augusti med en tydlig topp under juli. Under hela året är nedkylning, på grund av låga vattentemperaturer, en faktor som inverkar negativt på överlevnadsmöjligheterna.

Figur 4. Andel drunkningsolyckor efter typ. Medelvärden för åren 2008-2011.
Källa: Svenska livräddningssällskapet.

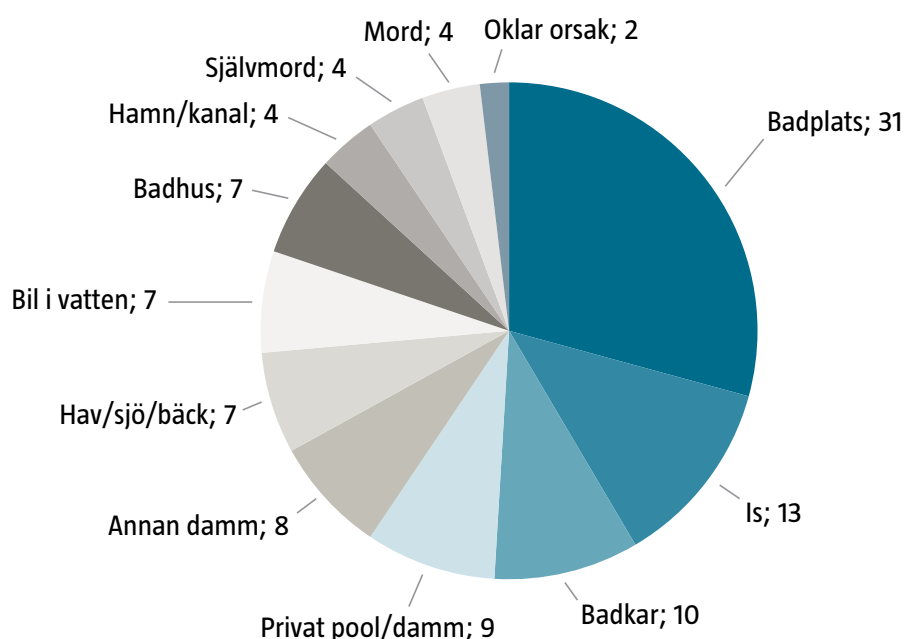

Figur 5. Antal drunkningsolyckor efter månad. Medelvärden för åren 2008-2011.
Källa: Svenska livräddningssällskapet.

2.2.1 Barn och ungdomar

Cirka 10 barn drunknar varje år och ofta i samband med att tillsynen varit bristfälligt. Barn med rötter i mellanöstern och barn till ensamstående föräldrar är överrepresenterade i statistiken. De små barnen (0-6 år) drunknar oftast på badplatser eller i närbelägna pooler eller dammar. Bland barn 1-6 år är drunkning den vanligaste dödsolyckan. De äldre barnen (7-17 år) drabbas vanligast på badplatsen och i 40 % av fallen påträffas alkohol i blodet. Drunkning är för 7-17-åringarna den tredje vanligaste dödsolyckan efter trafikolyckor och självmord.

Varje år omkommer också i genomsnitt ett barn i badkar och särskilt olycksdrabbade är barn med epilepsi. Inga barn har omkommit på senare år vid båtfärd, vilket kan förklaras med ökad flytväst användning.

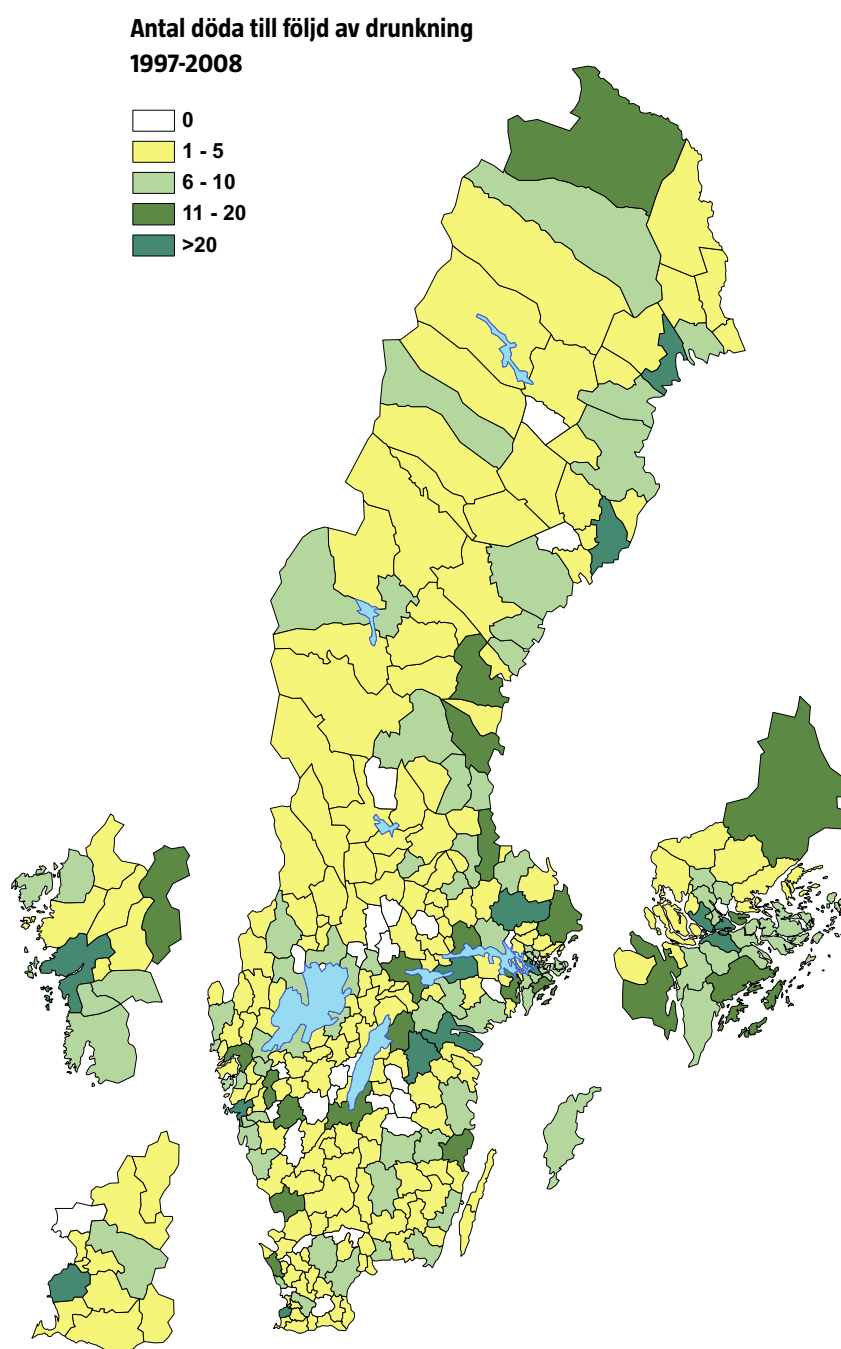
Figur 6. Antal omkomna barn (0-17 år) genom drunkning 1998-2007. Källa DOR.

2.2.2 Vuxna

Av alla omkomna i drunkningsolyckor är hela 83 % vuxna män och de flesta är mellan 50 och 79 år. Att män är överrepresenterade i drunkningsolyckor beror sannolikt på att de befinner sig oftare på sjön än kvinnor och oftare utför riskaktiviteter som ensamfärder, nätfiske, högfartskörning och resor i dåligt väder. Män använder också mer sällan flytväst och dricker mer alkohol. I åldersgruppen 45 till 64 år hade 65 % av de omkomna männen druckit alkohol innan olyckan medan motsvarande siffra för kvinnorna var knappt 40 %. Även narkotika är en bakomliggande orsak och i åldersgruppen 20 till 44 år hade nästan 40 % av männen använt narkotikaklassade medel innan dödsolyckan.

2.2.3 Geografi

Drunkningsolyckor inträffar oftare i tätbefolkade områden. Storstadsområdena, samt städer längs norrlandskusten, är särskilt drabbade. Enbart de tio befolknings-tätaste kommunerna står för ca 25 % av drunkningarna.

Figur 7. Antal döda till följd av drunkning per kommun 1997–2008.

Källa: Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen. Förstorade delbilder för Stockholm-, Göteborg- och Malmöregionerna.

KOMMUNER MED FLEST ANTAL OMKOMNA I DRUNKNINGSOLYCKOR

1	Stockholm	130
2	Göteborg	99
3	Malmö	42
4	Linköping	28
5	Uppsala	27
6	Umeå	27
7	Norrköping	25
8	Luleå	23
9	Eskilstuna	21
10	Västerås	19

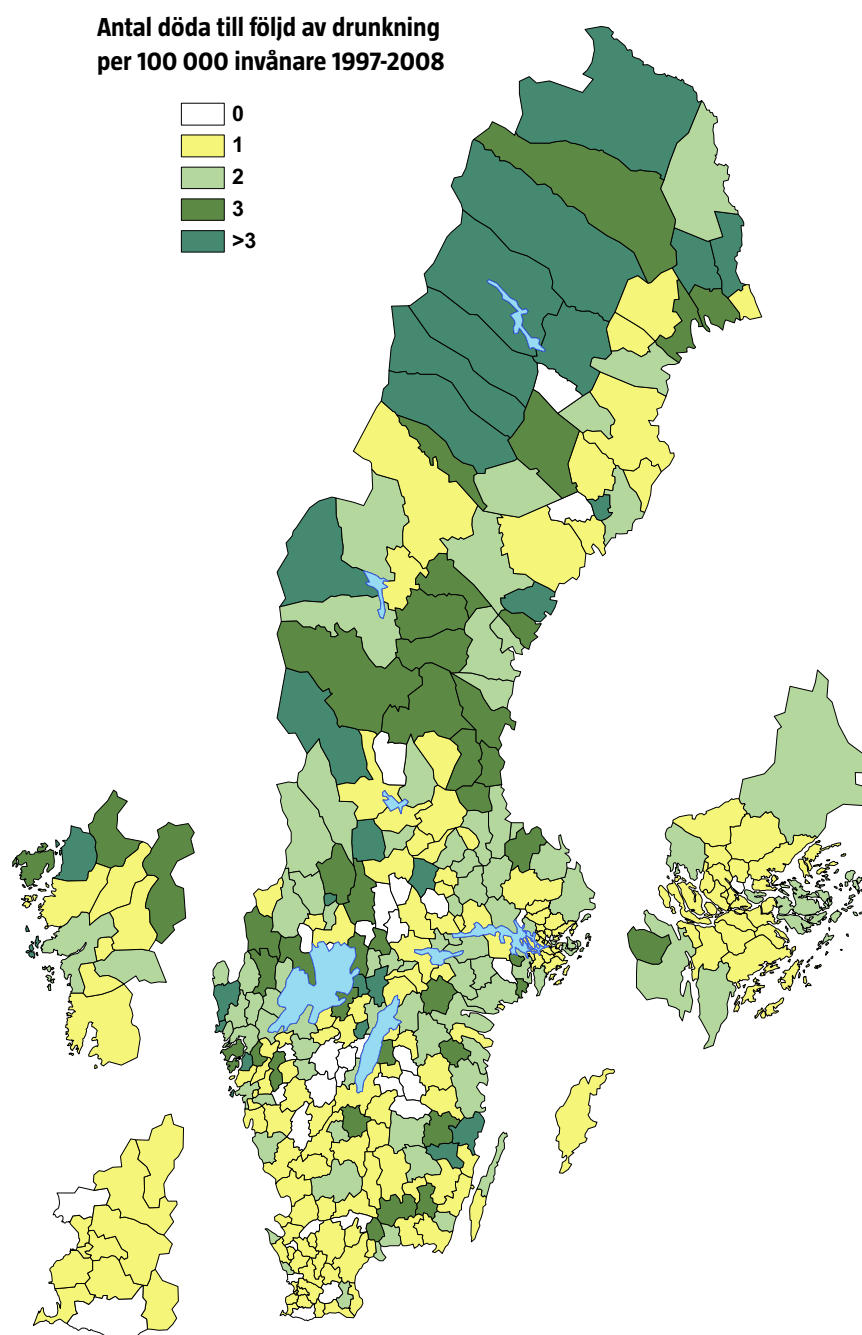
Tabell 1. Antal omkomna i drunkningsolyckor 1997-2008 per kommun. Källa: IDA, MSB.

LÄN MED FLEST ANTAL OMKOMNA I DRUNKNINGSOLYCKOR

1	Västra Götalands län	313
2	Stockholms län	288
3	Skåne län	132
4	Östergötlands län	86
5	Norrbottnens län	78
6	Gävleborgs län	74
7	Västerbottens län	65
8	Västernorrlands län	58
9	Värmlands län	58
10	Kalmar län	54

Tabell 2. Antal omkomna i drunkningsolyckor 1997-2008 per län. Källa: IDA, MSB.

Sett per 100 000 invånare är dock antalet drunkningsolyckor lågt i storstäderna. En del kommuner, främst i Norrland och Västra Götaland, uppvisar en hög andel omkomna genom drunkning i förhållande till invånarantalet. En anledning kan vara att det i dessa områden finns ett omfattande fiske- och badliv. I glesbygdsområden är också chanserna till upptäckt och räddning lägre, särskilt i samband med låga vattentemperaturer, dålig mobiltelefonäckning och långa framkörningstider för räddningstjänsten.

Figur 8. Antal döda till följd av drunkning per 100 000 invånare 1997–2008.

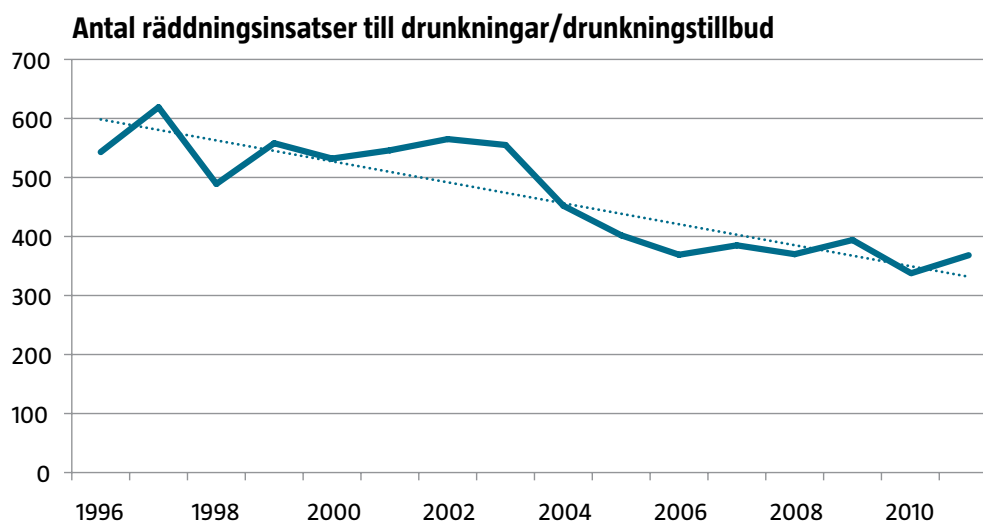
Källa: Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen. Förstorade delbilder för Stockholm-, Göteborg- och Malmöregionerna.

2.2.4 Kommunala räddningstjänstens insatser

Räddningstjänsterna gör insatser vid drunkningar och drunkningstillbud. Även dessa insatser har minskat över tid. Då räddningstjänsten inte larmas för alla drunkningar eller drunkningstillbud är statistiken inte heltäckande men den ger fingervisning om var de flesta drunkningarna eller tillbudena sker.

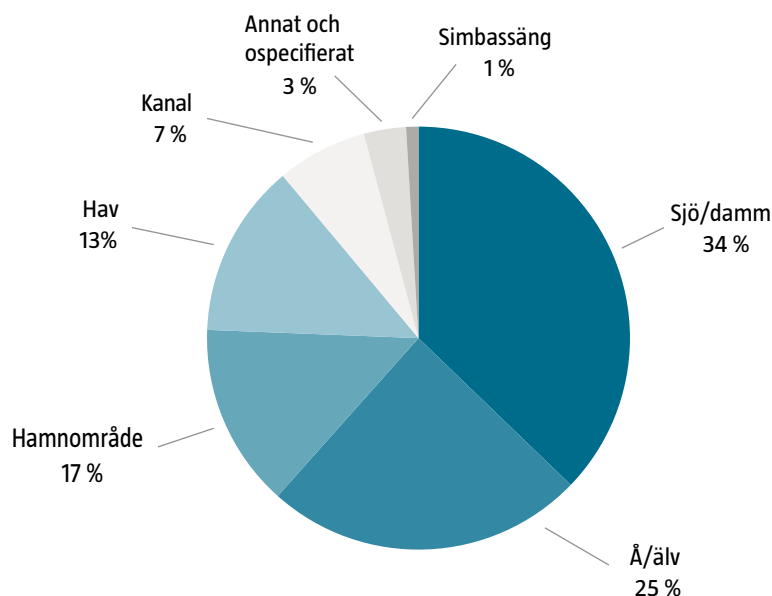

Foto: HD, Niklas Gustavsson.

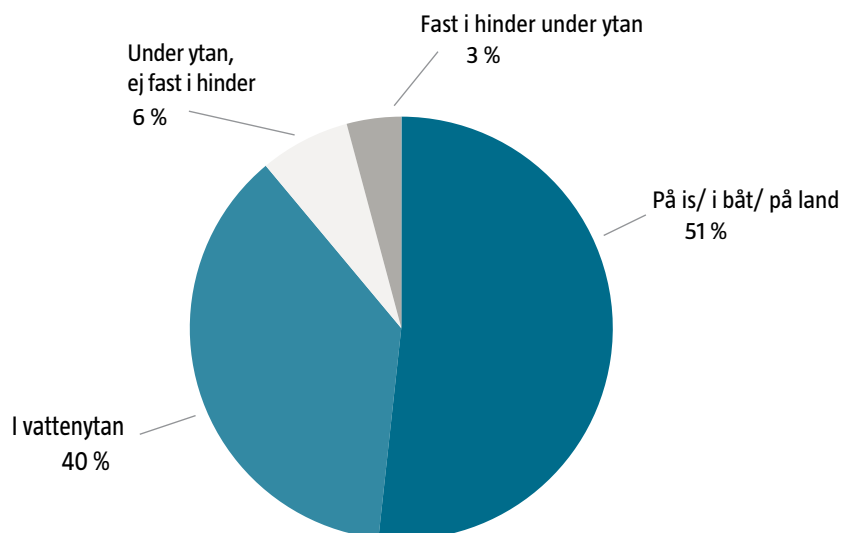
Figur 9. Antal räddningsinsatser vid drunkning och drunkningstillbud under perioden 1996–2011.
Källa: Insatsdatabasen, MSB.

Den vanligaste platsen för räddningstjänsternas insatser är sjö och damm följt av å och älv. Se vidare i nedanstående figur.

Figur 10. Andel räddningsinsatser till drunkning och drunkningstillbud under perioden 1996–2011.
Källa: Insatsdatabasen, MSB.

Vid ca hälften av räddningsinsatserna mellan åren 2000-2011 återfanns personen på "fast" underlag som t.ex. i en båt, på is eller på land. I nästan var tionde insats krävdes någon form av dykinsats då personen återfanns under ytan.

Figur 11. Platser för återfinnande av nödställda personer under åren 2000–2011.
Källa: Insatsdatabasen, MSB.

2.3 Samhällskostnader

Den totala samhällskostnaden för drunkningsolyckor som inträffade i Sverige under 2005 beräknas uppgå till 731 miljoner kronor i 2005 års penningvärde. De indirekta kostnaderna, det vill säga de resurser som inte uppstod eller förlorades till följd av olyckorna, i form av produktionsbortfall uppgick till 654 miljoner kronor, vilket motsvarar nära 90 % av den totala kostnaden.

De direkta kostnaderna, det vill säga de resurser som förbrukades till följd av olyckorna, uppgick till 77 miljoner kronor. Den största kostnadsposten bland de direkta kostnaderna vid drunkningsolyckor är kostnaden för slutenvård.

2.4 Sammanfattning av statistik

I Sverige omkommer ca 100 personer om året i drunkningsolyckor. Trenden är svagt neråtgående. Det är fler män än kvinnor som drunknar. För barn mellan ett och sex år är drunkning den vanligaste dödsolyckan. De flesta olyckorna inträffar i tätbefolkade områden. Fler människor drunknar en varm sommar än en kall. Drunkning är ofta associerat med alkoholkonsumtion. Inberäknat våld och suicid omkommer nästan två hundra människor varje år i drunknings- eller dränkingsrelaterade händelser. Utöver dödsfallen inträffar också årligen ca 100 drunkningstillbud som resulterar i slutenvård. Samhällskostnaderna för drunkningar uppgick 2005 till 0,7 miljarder.

Mer information

MSB, IDA – databas för statistik,
<https://www.msb.se/sv/Kunskapsbank/Statistik--analys/IDA/>

MSB, (2010), Varför drunknar barn, publ. nr: MSB 0139-10.

MSB, (2011), Drunkningsförebyggande arbete – kommunenkät 2010,
 publ.nr: MSB237.

MSB, (2010), Samhällets kostnader för drunkningsolyckor, publ. nr: MSB 0156-10

MSB, Faktablad om isolyckor,
<http://ida.msb.se/dokument/infoblad/Isolyckor.pdf>

Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret,
<http://www.socialstyrelsen.se/register/dodsorsaksregistret>

Svenska Livräddningssällskapet, Fakta och statistik,
<http://www.svenskalivreddningssallskapet.se/vattenkunskap/fakta-och-statistik.aspx>

Ramar för vattensäkerhet

3. Ramar för vattensäkerhet

3.1 Den enskildes ansvar

Den enskilde har ett primärt ansvar för att skydda sitt liv, sin familj och sin egendom. Föräldrar ansvarar till exempel för att deras barn får den tillsyn som behövs med hänsyn till ålder, utveckling och övriga omständigheter.⁴ Den enskilde ska själv aktivt hålla sig informerad om gällande lagar samt genomföra och bekosta olika åtgärder för att begränsa skador som kan uppstå vid en olycka. I ansvaret ligger också att varna dem som är i fara och vid behov tillkalla hjälp.⁵ När personen inte klarar av att hantera en händelse ska det offentliga kunna ge direkt stöd, t.ex. i form av räddningstjänst. Privata anläggningsägare ska också se till att anläggningarna är försedda med livräddningsutrustning samt uppfyller eventuella krav enligt ordningslagen samt miljö-, bygg- och arbetsmiljölagstiftningen.

3.2 Kommunens ansvar

Verka för skydd mot olyckor

Kommunen ska enligt lagen om skydd mot olyckor (LSO) verka allmänt för skydd mot olyckor. Lagstiftarnas intention är att det i varje kommun ska finnas ett systematiskt olycksförebyggande arbete som verkar för en trygg miljö för kommunens invånare. I handlingsprogram ska kommunen sedan beskriva sin förebyggande verksamhet samt förmåga till räddningstjänst. Att verka för skydd mot olyckor kan också innebära insatser riktade till privatpersoner som t.ex. att erbjuda utbildning och information om hur man förebygger och hanterar olyckor.

Anläggnings- och tillsynsansvar

Kommunen ska, som ägare eller nyttjanderättshavare till anläggning eller verksamhetsutövare i anläggning, se till att anläggningen uppfyller kraven i gällande lagstiftning. Då kommunen är tillsynsmyndighet för LSO, plan- och bygglagen (PBL), Boverkets byggregler (BBR) och andra föreskrifter, ska kommunen tillsyna såväl privata som egna anläggningar på det sätt som är rimligt i det enskilda fallet.

Andra ansvarsområden

Kommunala verksamheter vid vatten ska bedrivas på ett säkert sätt, undervisning i simning och vattensäkerhet ska ske i skolan enligt läroplan och kommunen ska bistå med akut hjälp och stöd vid drunkningsolyckor. Kommunen ska också genom rådgivning, information eller på annat sätt underlätta för den enskilde att fullgöra sina skyldigheter enligt LSO, d.v.s. att kunna larma vid olycka och ha kunskap om skälig nivå av livräddningsutrustning vid anläggningar. Efter en drunkningsolycka ska kommunen göra en olycksundersökning.

4. 6 kap. 2 § föräldrabalken (SFS 1949:381).

5. 2 kap. lagen (SFS 2003:778) om skydd mot olyckor.

Man ska komma ihåg att kommunens vattensäkerhet inte enbart är beroende av hur den fysiska miljön är utformad utan påverkas i hög grad av vuxennärvaro, personaltäthet, attityder och socialt klimat – faktorer som är möjliga för kommunen att i olika hög grad påverka när det gäller t.ex. badhus, förskolor, skolor, lekplatser och andra offentliga miljöer.

3.3 Lagar

Här följer en beskrivning av de lagar och föreskrifter som ger riktlinjer för anläggningsägare, nyttjanderättshavare och verksamhetsutövare inom vattensäkerhetsområdet. Allmänna råd, i bland annat föreskrifter, är generella rekommendationer om hur föreskrifter eller andra lagar och förordningar kan eller bör tillämpas i olika avseenden. Allmänna råd är inte bindande men exempel på hur man kan uppfylla kraven i lagar och föreskrifter.

I **arbetsmiljölagen**, AML (SFS 1977:1160), finns regler om skyldigheter för arbetsgivare och andra skyddsansvariga att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet. Drunkningsrisker för personalen ska förebyggas. I lagen omfattas också skolelever under skoltid, men inte elever på fritids eller barn inom förskola. Man kan dock finna stöd för att miljön måste åtgärdas om barnens risker utgör en försämrad arbetsmiljö för personalen.⁶

Vid byggnadsarbeten ska en arbetsmiljöplan upprättas med beskrivning av riskreducerande åtgärder mot drunkning.⁷

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS) återfinns krav för livräddare, dykare, hamnarbetare och andra som arbetar vid vatten, t.ex. gällande personlig skyddsutrustning, livräddningsutrustning, skydd mot nedkörning i vatten och medicinska kontroller.

Lagen om skydd mot olyckor, LSO (SFS 2003:778), beskriver att ägare eller nyttjanderättshavare till byggnader eller andra anläggningar i skäligen omfattning ska hålla utrustning för att rädda liv. Vad som är skäligen omfattning finns beskrivet i SRVFS 2007:5, Statens Räddningsverks allmänna råd och kommentarer om utrustning för vattenlivräddning vid hamnar, kajer, badplatser och liknande vattennära anläggningar. Enligt LSO ska kommuner verka förebyggande för skydd mot olyckor samt ansvara för räddningstjänst inom kommunens område. Handlingsprogram som beskriver den förebyggande verksamheten samt förmåga till räddningstjänst ska upprättas inför varje mandatperiod. Efter en räddningsinsats ska kommunen se till att olyckan undersöks för att i skäligen omfattning klarlägga orsakerna till olyckan, olycksförloppet och hur insatsen har genomförts.

Ordningsslagen, OL (SFS 1993:1617), beskriver att brunnar, bassänger och liknande anläggningar ska förses med de säkerhetsanordningar som behövs och att risken för barnolycksfall särskilt ska beaktas. Detta gäller fasta anläggningar och inbegriper t.ex. inte flyttbara pooler. Polismyndigheten får besluta om de säkerhetsåtgärder som skall vidtas i fråga om en särskild anläggning.⁸

6. Kap. 3 § 2 AML samt AFS 2001:1 § 8-10

7. Arbetsmiljöverket, AFS 2008:16.

8. 3 kap 5 § OL

Plan- och bygglagen, PBL (SFS 2010:900), innehåller bestämmelser om planläggning av mark och vatten, samt om byggande och underhåll för byggnadsverk, byggprodukter, tomter, allmänna platser och andra anläggningar än byggnader som t.ex. småbåtshamnar och badplatser. I bestämmelserna finns också krav på bland annat säkerhet och på tillgänglighet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga (8 kap).

Boverkets byggregler, BBR (BFS 2011:6), som gäller vid nybyggnad, tillbyggnad och ändring, innehåller bland annat föreskrifter om skydd mot drunkning på tomter, avsnitt 8:95, och som enligt PBL även i skälig utsträckning ska tillämpas på allmänna platser och på områden för andra anläggningar än byggnader, som t.ex. badanläggningar.⁹ BBR anger att fasta bassänger för bad eller simning med större djup än 0,2 meter ska förses med särskilt skydd enligt det allmänna rådet till föreskriften, eller likvärdigt. Enligt avsnitt 8:952 ska även dammar, fasta brunnar och fasta behållare som inte är slutna och där vatten eller annan vätska förvaras, ha skydd som begränsar risken för olyckor, särskilt för barn.

Produktsäkerhetslagen, (SFS 2004:451), anger att varor och tjänster som tillhandahålls av näringsidkare ska vara säkra. Lagen ska tillämpas på varor och tjänster i näringsverksamhet och varor i offentlig verksamhet. Definitionen av begreppet näringsidkare är vidare inom konsumenträttsliga lagstiftningen än inom skattelagstiftningen. Lagen omfattar till exempel produkter som flytvästar, simhjälpmedel, badleksaker och barnartiklar som kan komma att användas i samband med bad, samt tjänster som t.ex. fritidsdykning eller bad vid badanläggning och äventyrsbad.¹⁰

Skollagen (SFS 2010:800)

Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas. Mål för sim- och vattensäkerhetsutbildning ges i kursplanen för idrott och hälsa. Måluppfyllelsen ska följas upp och dokumenteras.

3.3.1 Ansvar för övervakning och livräddning vid badanläggningar

Vid anläggningar där näringsidkare erbjuder tjänster i form av badanläggningar, äventyrsbad, badkalas och liknande, ansvarar näringsidkaren, enligt produktsäkerhetslagen, för att tjänsten är säker. I det ansvaret ingår att göra en riskbedömning och vid behov säkerställa att det t.ex. finns övervakande personal med livräddarkompetens. Behovet av övervakningspersonal är särskilt hög vid badanläggningar som i huvudsak riktar sig till barn och som innefattar badäventyr och vattenlek.

I övrigt finns inga krav på att det måste finnas badvakter vid badanläggningar, även om detta är ett bra sätt att verka för skydd mot olyckor. Anläggningsägaren ansvarar däremot alltid för att anläggningen är säker. Kommuner ansvarar dessutom för övervakning av personer som badar inom kommunal verksamhet, t.ex. skolungdomar eller personer vid särskilda boenden eller andra kommunala

9. 8 kap 12 § PBL.

10. Förutom produktsäkerhetslagen finns även lagen (1992:1326) om personlig skyddsutrustning för privat bruk och lagen (1992:1327) om leksakers säkerhet.

inrättningar. Med tanke på detta ansvar är skyltar med texten "Bad sker på egen risk" något missvisande. Förslag till alternativa formuleringar återfinns i kapitel 8.3.2.

Om att överlåta ansvar för badande i kommunal verksamhet

Om kommunal personal överlämnar badande person, eller grupp, till annan person som inte är anställd av kommunen, kvarstår kommunens ansvar för den eller de badandes säkerhet.

Inget hindrar en kommun att låta allmänheten använda en badanläggning, som t.ex. en simhall, utan att kommunal personal närvarar. I lokalen ska livräddningsutrustning finnas i skälig omfattning.

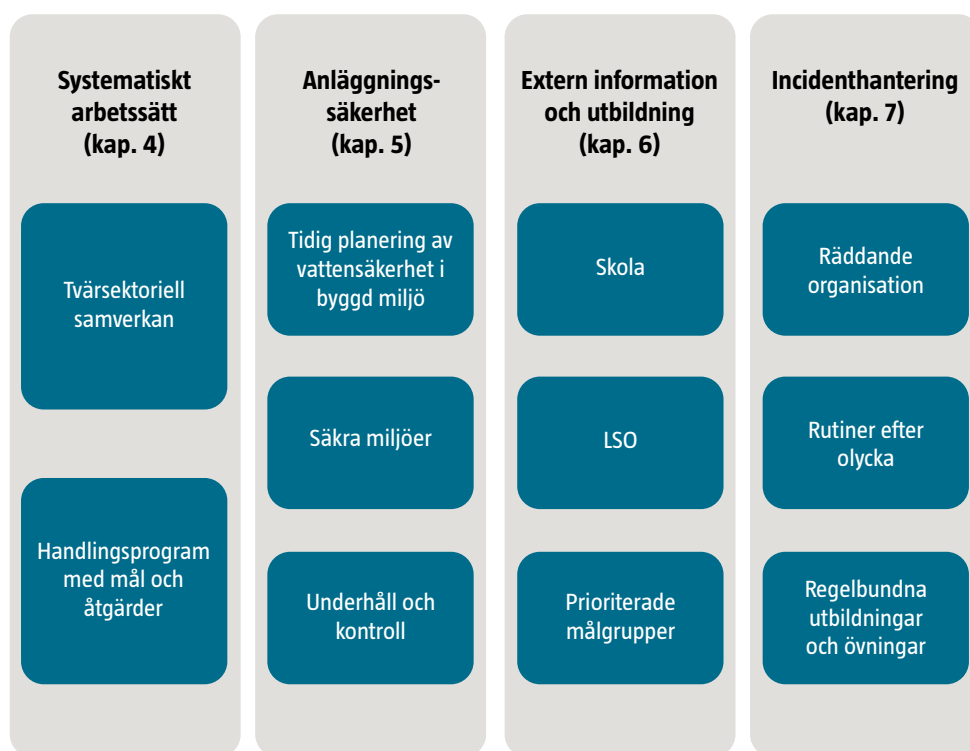
**Bad sker på
egen risk?**

Systematiskt vattensäkerhetsarbete

4. Systematiskt vattensäkerhetsarbete

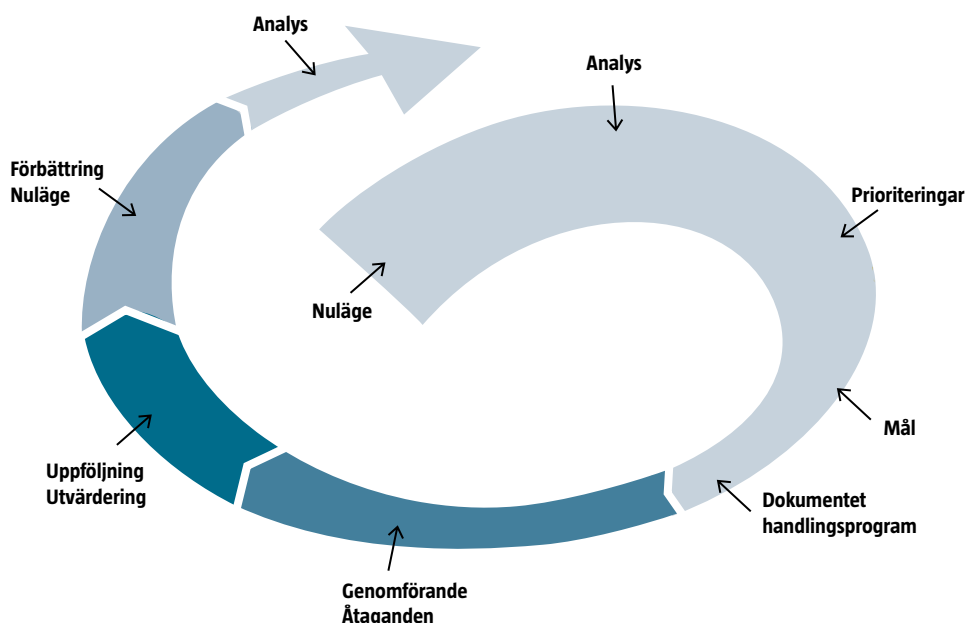
Kapitlet är i första hand inriktat mot kommunal verksamhet, men innehållet kan i stor utsträckning anpassas för användning av privata anläggningsägare och verksamhetsutövare.

Drunckningar kan inträffa på många olika platser i kommunen och frågor som berör vattensäkerhet är ofta utspridda på många olika förvaltningar. Det kan därför vara svårt att få en samlad bild över druckningsriskerna i kommunen och möjliga förebyggande åtgärder. Under följande kapitel ges förslag på hur kommunen kan ta ett helhetsgrepp över vattensäkerheten genom att se över verksamheten inom fyra nyckelområden:

Figur 12. Nyckelområden för arbete med vattensäkerhet.

Arbetet med områdena bör ske systematiskt och gärna genom samverkan mellan kommunens olika nämnder och förvaltningar. Då drunkningsolyckor kan för-
anleda räddningsinsats bör inventering av risker, mål och åtgärder integreras i
arbetet med risk- och sårbarhetsanalyser och kommunens handlingsprogram för
förebyggande verksamhet. Ett förslag till arbetsgång kan vara enligt nedanstående
figur.

Figur 13. Systematiskt arbetssätt.

Vid större verksamhetsplatser, till exempel badhus, kan det vara relevant att även upprätta ett lokalt systematiskt olycksförebyggande arbete. Verksamhetschefen kan då ta fram ett lokalt handlingsprogram, t.ex. med utgångspunkt från figur 13 och berörda delar av figur 12.

4.1 Tvärsektoriell samverkan

Det har visat sig vara en fördel om arbetet med kommunens vattensäkerhet kan ske utifrån en tvärsektoriell plattform, exempelvis ledd av en sammankallande säkerhetssamordnare eller annan olycksförebyggande funktion. Genom att företrädare för olika kommunala förvaltningar deltar undviks att frågan hamnar mellan stolarna. Ett sådant förhållningssätt ingår för övrigt som ett av kriterierna i konceptet Säker och Trygg kommun (Safe Communities) vilket stöds av FN:s World Health Organization (WHO). I ett sådant samarbete kan gärna även utomstående aktörer inbjudas som t.ex. polis, lokala föreningar och organisationer med beröring till aktiviteter vid vatten.

Ett exempel på en kommun med tvärsektoriellt vattensäkerhetsarbete är Helsingborg, där stadsbyggnadsförvaltningen, skol- och fritidsförvaltningen, Nordvästra Skånes Vatten och Avlopp (NSVA), Helsingborgs hamn AB samt Helsingborgs brandförsvär samverkar med brandförsvaret som samordnare.

4.2 Handlingsprogram med mål och åtgärder

Kommunen ska enligt LSO upprätta ett handlingsprogram som beskriver kommunens förebyggande verksamhet samt ett handlingsprogram för räddningstjänst. Bestämmelserna i LSO syftar till ”att i hela landet bereda människors liv och hälsa samt egendom och miljö, ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor.”

I lagen anges övergripande nationella mål och grundläggande verksamhetsmål som kommunerna ska komplettera med egna verksamhetsmål i handlingsprogram. De nationella målen är riktningsgivande, vilket betyder att de styr vilket arbete som ska utföras men inte på vilket sätt. Kommunerna kan därför vidta olika åtgärder för att nå upp till de nationella målen. I detta sammanhang kan handlingsprogrammen liknas vid verktyg eller instrument för målstyrning av säkerhetsarbetet i kommunen. Målen ska visa vad kommunen avser att uppnå med verksamheten i stora drag.

I handlingsprogrammen ska de risker i kommunen vilka kan leda till räddningsinsats framgå. Drunkningsolyckor är en av flera olyckstyper som kan leda till räddningsinsats. I handlingsprogrammet bör sedan tidsbestämda mål och ansvar för utförande av åtgärder preciseras.

Handlingsprogram är ett sätt för kommunen att samlat styra hur arbetet med t.ex. vattensäkerhet ska utvecklas. Vinsterna i att arbeta med handlingsprogram kan vara många.

Ett bra handlingsprogram ger

- kommunen möjlighet att följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten, t.ex. arbetet med vattensäkerhet.
- en samlad information till medborgarna om risker kopplad till t.ex. vattenmiljöer, prioriteringar, målsättningar etc. för området.

4.2.1 Nuläge och analys

I processens första två steg, se figur 13, görs en nulägesbild följt av en analys. Detta är en förutsättning för att effektivt kunna ta sig an eventuella brister och få svar på effekterna av tidigare åtgärder.

Nulägesbilden innehåller förslagsvis en beskrivning av olycksbilden, vilket arbete som görs idag samt riskinventeringar av de berörda miljöerna. Informationen kan hämtas från den egna verksamheten, men även från externa källor som t.ex. föreningar, allmänheten, organisationer och myndigheter som t.ex. MSB, Polisen och Socialstyrelsen.

Hur ser olycksbilden ut?

- Vilka olyckor har inträffat tidigare?
- Sker en ökning eller minskning av antalet olyckor?

Hur ser dagens vattensäkerhetsarbete ut?

- Beskrivning av organisation och uppdrag.
- Vilken information eller råd ger kommunen för att underlätta för den enskilde att förebygga drunkningsolyckor?
- Är tidigare uppställda mål uppfyllda?
- Hur ser måluppfyllelsen ut i skolan vad gäller sim- och vattensäkerhetsundervisningen?
- I vilken omfattning finns rutiner för kontroll av livräddningsutrustning och anläggningarnas säkerhet?
- Finns lokalt systematiskt säkerhetsarbete, exempelvis i badhus?
- Sker utbildning i livräddning och första hjälpen?
- Vilka önskemål finns om vattensäkerheten?

Riskinventering

En inventering bör innehålla ett helhetstänkande om de risker som kan finnas i eller vid anläggningen. Inventeringen kan exempelvis dokumenteras genom en karta över området, där faror och säkerhetsåtgärder markeras. Vid bemannade anläggningar kan även information som rör rutiner och utbildning dokumenteras.

Förslag på punkter att beakta i en riskinventering:

Faror och riskområden

- Strömmande vatten, tidvatten
- Djupa vattensamlingar,
- Höga kanter och andra höjdskillnader
- Brunnar
- Ventiler
- Utlopp
- Metallsprot i vattnet
- Halkrisker
- Närhet till båttrafik
- Områden där barn ofta vistas
- Andra riskområden, t.ex. fritidsbåtshamnar, vattenrutschbanor, områden där bevakande personal har svårt att hålla uppsikt, luckor och rum som bör hållas låsta o.s.v.
- Kemiska risker
- Dagvattenhantering
- Kända suicidplatser
- Svårigheter att nå nödställd person

Befintliga säkerhetsåtgärder

- Livräddningsutrustning
- Räcken, staket, stängsel
- Sjukvårdsutrustning
- Stegar
- Papperskorgar (minskar risken för skador av krossat glas)
- Halkskydd
- Kemiska och sanitära säkerhetsåtgärder
- Information, exempelvis skyltar
- Belysning
- Är anläggningen i övrigt hel och säker?
- Har räddningstjänsten kartor och larmplan för området?
- Finns anpassningar för personer med olika funktionsnedsättningar?

Vid bemannade anläggningar

- Finns tillräcklig bemanning?
- Finns rutiner för
 - Larmning- och utrymning?
 - Brandsläckning?
 - Ev. kemhantering?
 - Livräddning?
 - Första hjälpen?
 - Övervakning av badande?
 - Olycksrapportering?
 - Dagliga kontroller av säkerheten?
 - Krishantering?
- Finns behov av personalutbildning i ovanstående?

Analys

I analysen ges svar på om det systematiska säkerhetsarbetet är tillräckligt och om miljöerna är säkra.

- Behöver rutiner införas eller förbättras?
- Finns miljöer som behöver förbättras?
- Kan arbetet med det systematiska säkerhetsarbetet förbättras?

4.2.2 Prioritering och målsättning

Utifrån de brister som framkommit i nulägesanalysen görs sedan en prioritering och målsättning. Målen kan delas upp i säkerhetsmål och prestationsmål och bör vara specifika, mätbara, accepterade, realistiska och tidsatta (SMART-modellen).

Säkerhetsmål beskriver den nivå av skydd och säkerhet som kommunen bör nå. Säkerhetsmålen formuleras utifrån medborgarens perspektiv och anger vilken effekt eller vilket resultat som eftersträvas.

Prestationsmål anger hur kommunen ska uppnå säkerhetsmålen och därigenom verksamhetsmålen. Prestationsmålen kan formuleras i termer av vilka åtgärder och aktiviteter som ska utföras, till exempel direkta insatser, information, utbildning och tillsyn. Till prestationsmålen bör kommunen ange vilken nämnd eller förvaltning som är ansvarig för att målet uppnås och dessutom ange hur samverkan bör ske samt när målet ska vara nått.

Exempel Värnamo kommun (2009)

Säkerhetsmål (utdrag):

Människor ska kunna vistas i och kring vattnet utan att riskera att skadas eller omkomma genom drunkning. Uppföljning av detta sker årligen i kommunens riskhanteringsgrupp.

För att uppnå detta har en rad prestationsmål satts, bland annat (utdrag):

All berörd personal på badanläggningar som tillhör kommunen ska ha en adekvat säkerhetsutbildning.

Ansvar: Fritidsförvaltningen.

Kommunen ska arbeta aktivt för att personal på badanläggningar som inte tillhör kommunen ska ha en adekvat säkerhetsutbildning.

Ansvar: Fritidsförvaltningen.

Samverkan: Svenska Livräddningssällskapet, Värnamo simsällskap, Forshedabadet, Värnamo sjukhus.

Inom kommunens geografiska område ska det finnas en temagrupp som hanterar frågor rörande vattensäkerhet.

Ansvar: Räddningstjänsten.

Samverkan: Svenska Livräddningssällskapet, Värnamo simsällskap.

Exempel Luleå kommun (2009)**Säkerhetsmål (utdrag):**

När människor är vid badplatser, kajer och bryggor ska de ha möjlighet att utföra en livräddande insats.

Prestationsmål (utdrag):

Tekniska nämnden och fritidsnämnden förser kommunala badplatser, kajer och bryggor med livräddningsutrustning, stegar och i vissa fall skyltning.

Tekniska nämnden och fritidsnämnden ska utföra kontroll av utrustningens skick regelbundet, minst varje vår och i övrigt enligt Svenska Livräddningssällskapets rekommendationer.

Exempel Bodens kommun (2008)**Säkerhetsmål (utdrag):**

Vattensäkerhet i kommunen uppnås genom att den enskilde använder flytväst vid aktiviteter på vatten.

Prestationsmål (utdrag):

Kommunen ska tillhandahålla flytvästar för korttidsuthyrning.

Exempel Helsingborgs kommun (2012)**Säkerhetsmål (utdrag):**

Andelen skadade i samband med båt- och badolyckor ska minska.

Andelen simkunniga personer ska öka.

Prestationsmål (utdrag):

Kommunen ska...

- anställa strandvärdar sommartid vid Örby Ångar, Råå vallar, Fria bad samt trädäcket vid Gröningen.
- ha en vattenlivräddningsorganisation som omfattar både ytlivräddning och dykning.
- medverka i den årliga nationella vattensäkerhetsveckan i form av information till medborgarna.
- arbeta med vattensäkerhet enligt Svenska Livräddningssällskapets kriterier för en vattensäker kommun.

Mer information om systematiskt säkerhetsarbete

MSB, Kommunala handlingsprogram och systematiskt säkerhetsarbete,
<https://msb.se/sv/Forebyggande/Kommunala-handlingsprogram-LSO/>

MSB, (2011), Vägledning för kommunala handlingsprogram, publ.nr. MSB246.

MSB, (2011), Vägledning för risk och sårbarhetsanalyser, publ. nr. MSB245

MSB, Kurs i samhällsinriktat säkerhetsarbete för beredskaps- och säkerhets-
samordnare.

SRV, (2005), Medvind i säkerhetsarbetet, PUBR19-272

SRV, Har skyddet ökat?, PUBU30-657

*Exempel på kommuner med vattensäkerhet i handlingsprogrammet för förebyggande
verksamhet*

- Helsingborg
- Värnamo
- Örnsköldsvik

Svenska Livräddningssällskapet, En vattensäker kommun,
<http://www.svenskalivradningssallskapet.se/vattenkunskap/kommuner.aspx>

Karolinska Institutet, Safe Communities, www.phs.ki.se/csp/

Konsumentverket, Systematiskt säkerhetsarbete för näringsidkare,
[www.konsumentverket.se/foretagare/foretagsakerhet/tjanstesakerhet/systema-
tiskt-sakerhetsarbete](http://www.konsumentverket.se/foretagare/foretagsakerhet/tjanstesakerhet/systematiskt-sakerhetsarbete)

Anläggningssäkerhet

5. Anläggningssäkerhet

5.1 Tidig planering av vattensäkerhet i byggd miljö

Vid planering av nya anläggningar, områden vid vatten eller med inslag av vatten, eller vid upprustning av befintliga miljöer, bör en riskinventering enligt avsnitt 4.2.1 ingå. Barns säkerhet bör särskilt beaktas. Många förebyggande åtgärder är enkla om de planeras i rätt tid så att de ingår i det planerade utförandet. Avsnitt 5.2 innehåller exempel på åtgärder och utföranden som kan vara lämpliga i olika sammanhang.

5.2 Säkra miljöer

I det här kapitlet beskrivs vilka regler som är relevanta för olika anläggningar. Inom varje område ges också förslag på ytterligare säkerhetsåtgärder samt i vissa fall vilken information som kan vara lämplig till allmänheten. Dessa förslag är inte bindande.

5.2.1 Badstränder

En tredjedel av alla drunkningsolyckor med barn sker vid badstränder. En stor bidragande orsak är bristande tillsyn. Uppblåsbara flythjälpmedel är en riskfaktor då föräldrar invaggas i falsk trygghet. En del olyckor sker också på grund av att barnets simförmåga överskattas, av föräldrar eller barnet själv. Vid alkoholpåverkan ökar riskerna markant. 40 % av ungdomarna som omkom mellan åren 1998-2007 hade intagit alkohol.

För att underlätta vid larmning bör badplatser förses med skylt med anläggningens namn och koordinater (SWEREF 99). Detta är viktigt för att larmcentralen snabbt ska kunna fastställa positionen och omgäende kunna larma ut hjälpresurser till rätt plats.

Riktlinjer för säkerhetsåtgärder vid bevakade stränder finns fastställda av ILSE, den europeiska avdelningen av International Life Saving Federation.¹¹

Kommuner ska kontrollera vattenkvaliteten vid offentliga badanläggningar. Offentliga stränder med mer än 200 besökare per dag räknas som EU-bad och ska ha skyltar som tydligt visar på vattnets kvalitet.¹² Stränder som uppfyller ett antal kriterier som rör vattenkvalitet, säkerhet, service och miljö, kan ansöka om utmärkelsen Blå Flagga¹³.

Vad säger lagen?

Är det fråga om en anläggning ska ägaren eller nyttjanderättshavare tillhandahålla livräddningsutrustning i skäligen omfattning.¹⁴

En badstrand räknas som en anläggning om ägaren eller nyttjanderättshavaren iordninggjort platsen på något sätt, t.ex. genom bryggor, skyltning, omklädningshytter, papperskorgar eller liknande. Naturliga badstränder omfattas därför inte av kravet på livräddningsutrustning.¹⁵

Offentliga badvatten ska registreras och vattenkvaliteten ska kontrolleras enligt en plan samt rapporteras till Havs- och vattenmyndigheten. Alla bad med mer än 200 besökare per dag, listas som EU-bad och ska ha skyltar som tydligt visar på badvattnets kvalitet.^{16, 17}

Kommunens ansvar

Livräddningsutrustning ska placeras ut väl synlig med högst 100 meters mellanrum, i enlighet med de allmänna råden.¹⁸ Kan badplatsen räknas som särskilt riskfylld, t.ex. om risk finns att en nödställd förs så långt ut att det är svårt att undsätta genom att kasta livboj, bör livräddningsutrustningen kompletteras med räddningsbåt eller livflotte.

Anläggningen ska hållas i vårdat skick och underhållas.¹⁸

Badvattnet ska registreras i ett kommunalt badvattenregister med anteckningar om badsäsong. Vattenkvaliteten ska kontrolleras och rapporteras till Havs- och vattenmyndigheten.

Kommunen har inget formellt ansvar för övervakning av privatpersoner som badar, om inte badet är att anse som en tjänst.¹⁹ Kommunen ansvarar däremot för skolelever och andra personer i kommunal verksamhet. Ansvaret kan inte överlåtas.

Kommunens tillsynsansvar vid privata badstränder

Kommunen kan utöva tillsyn över att anläggningsägaren eller nyttjanderättshavaren håller med livräddningsutrustning i skäligen omfattning.

11. ILSE, (2005), Beach Safety –operational guidelines.

12. Badvattendirektiv 2006/7/EC

13. www.hsr.se/bla_flagg_for_strander

14. 2 kap. 2 § LSO

15. SRVFS (2007:5)

16. Badvattenförordningen (NFS 2008:218)

17. Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om badvatten (NFS 2008:8)

18. 8 kap. 14-15 §§ PBL

19. Se kapitel 3.3.1.

Tips för ökad säkerhet

Halkskydd på stegar eller andra områden som ofta är våta.

Papperskorgar minskar risken för skador på grund av krossat glas.

Vid behov flera stegar upp ur vattnet för att förhindra trängsel.

Regelbundna kontroller av livräddningsutrustningen. Första kontroll bör ske i god tid innan badsäsongen.

Badplatsen kan bevakas av utbildad badvakt. Se kapitel. 7.1.2.

Flaggning, vid bemannade badplatser. Se kapitel. 8.4.

Städning och kontroll av anläggningens skick bör ske med regelbundenhet enligt en plan.

Finns kiosk eller annan lokal i närheten kan sjukvårdsutrustning placeras där. Personalen kan utbildas i första hjälpen.

Båttrafik kan hänvisas till annan plats.

Välbesökta naturliga badstränder kan också förse med livräddningsutrustning. Ägaren eller nyttjanderättshavaren kan då informera om att området inte underhålls eller kontrolleras.

Riktlinjer från ILSE (International Life Saving Federation of Europe) kan tillämpas.²⁰

Förslag på information till allmänheten

Obevakad mindre badplats:

- Skylt med badplatsens namn, eventuella risker och förbud, kontaktuppgifter för felanmälan och larmning, koordinater enligt SWEREF 99.
- Eventuellt skyltar vid livräddningsutrustning (112, namn på badplatsen och koordinater enligt SWEREF 99, uppgifter för felanmälan).
- Eventuellt övrigt budskap om ansvar. Se kapitel 8.3.1.

Obevakad större badplats:

- Informationstavla med badplatsens namn, översiktskarta, eventuella risker och förbud, kontaktuppgifter för felanmälan och larmning, koordinater enligt SWEREF 99.
- Eventuellt skyltar vid livräddningsutrustning (112, namn på badplatsen och koordinater enligt SWEREF 99, uppgifter för felanmälan).
- Eventuellt övrigt budskap om ansvar. Se kapitel 8.3.1.

Bevakad badplats:

- Informationstavla med badplatsens namn, översiktskarta, eventuella risker och förbud, kontaktuppgifter för felanmälan och larmning, koordinater enligt SWEREF 99, beskrivning av övervakning (tider, ansvar, flaggning) samt upplysning om föräldrars ansvar. Se kapitel 8.3.1.
- Eventuellt skyltar vid livräddningsutrustning (112, namn på badplatsen och koordinater enligt SWEREF 99, uppgifter för felanmälan)

20. ILSE, (2005), Beach Safety – operational guidelines.

Figur 14. Exempel på innehåll för badplatsskylt

Mer information

Smittskyddsinstitutet, webbplatsen Badplatsen,
<http://badplatsen.smittskyddsinstitutet.se/>

Blå flagg, http://www.hsr.se/bla_flagg_for_strander

ILSE, (2005), Safety on European Beaches, operational guidelines.

5.2.2 Brunnar

Olyckor med kommunala brunnar är idag sällsynta tack vare lagstiftning om skyddsåtgärder. Ibland händer dock att brunnslock saknas t.ex. på grund av snöröjning. Inom jordbruket inträffar däremot olyckor oftare, inte sällan på grund av syrebrist vid arbete nere i brunnar eller då barn faller ner i öppna anläggningar som t.ex. gödselbrunnar.

Vad säger lagen?

Brunnar, bassänger och liknande anläggningar ska vara försedda med de säkerhetsanordningar som behövs med hänsyn till anläggningarnas belägenhet och beskaffenhet. Behovet av att säkerhetsanordningen ger ett tillräckligt skydd mot olyckor med barn ska särskilt beaktas. Anläggningens ägare eller den som till följd av nyttjanderättsavtal eller på någon annan grund är i ägarens ställe ansvarar för att anläggningen är försedd med nödvändiga säkerhetsanordningar.²¹

Risken för olycksfall ska begränsas.²²

Dammar, fasta brunnar och fasta behållare som inte är slutna och där vatten eller annan vätska förvaras, ska ha skydd som begränsar risken för personskador till följd av fall i vattnet eller vätskan. Brunnslock bör ha en låsanordning som inte kan öppnas av barn.²³

Kommunens ansvar

Kommunen ska se till att kommunala brunnar är utrustade så att olyckor förhindras.

Kommunens tillsynsansvar över privata brunnar

Kommunens byggnadsnämnd kan utöva tillsyn av att byggherren och anläggningens ägare fullgör sina skyldigheter enligt bygglagstiftningen.

Tips för ökad säkerhet

Lyft av lock kan försvåras genom hög vikt, inre sarg eller låsanordning.

Brunnen kan t.ex. vara inhägnad, övertäckt, ha fallskydd eller annan insats som förhindrar olyckor.

Mer information

Boverket, (2000), Barnsäkra brunnar

21. 3 kap. 5 § OL.

22. 8 kap. 9 och 12 §§ PBL.

23. 8:952 BBR.

5.2.3 Badbryggor och hopptorn

Badbryggor och hopptorn är uppskattade källor för härliga upplevelser i vatten. I sällsynta fall förekommer visst sabotage på byggnadsverken eller att farliga föremål placeras i vattnet.

Vad säger lagen?

Risken för olycksfall ska begränsas.²⁴

Bryggan eller hopptornet ska hållas i vårdat skick.²⁵

Ägaren eller nyttjanderättshavaren ska i skälig omfattning hålla med livräddningsutrustning.²⁶

Kommunens ansvar

Kommunen har inget formellt ansvar för övervakning av privatpersoner som badar. Är kommunen näringsidkare som tillhandahåller en betald tjänst ska däremot en bedömning göras om badvakter behövs för att tjänsten ska vara säker.²⁷

För kommunala hopptorn och badbryggor ansvarar kommunen för att byggnadsverket är säkert konstruerat och väl underhållet. I ansvaret ingår också att tillse att bottenförhållandena är säkra. Om kommunen hyr ut eller lånar ut brygga eller hopptorn övertas ansvaret för anläggningens säkerhet av hyres- eller låntagaren. Detta kan meddelas hyres- eller låntagaren skriftligen.

24. 8 kap. 9 och 12 §§ PBL.

25. 8 kap. 14 § PBL.

26. 2 kap. 2 § LSO.

27. Se kapitel 3.3.1.

Livräddningsutrustning ska placeras vid eller i nära anslutning till badbryggan eller hopptornet. Stegar upp ur vattnet bör normalt sett nå minst 1 meter under vattenytan vid lågvatten.

Sker en badolycka vid en kommunal brygga som tydligt är avsedd för båtar, kan inte kommunen anses som skadeståndsskyldig. Bryggans användningsområde kan förtydligas genom skyltning, exempelvis ”badning förbjuden”.

Kommunens tillsynsansvar över privata bryggor och hopptorn

Kommunen kan utöva tillsyn över att anläggningsägaren eller nyttjanderätts-havaren håller med livräddningsutrustning i skälig omfattning.

Byggnadsnämnden har möjlighet att förbjuda den som äger eller har nyttjanderätt till ett byggnadsverk, som t.ex. brygga eller hopptorn, att använda byggnadsverket, om det har brister som kan äventyra säkerheten.

Tips för ökad säkerhet

Flera stegar upp ur vattnet förhindrar trängsel.

Halkskydd, särskilt vid stegar och trappor.

Bryggans kant kan markeras och förses med rullskydd.

Möjlighet att vila i vattnet genom greppvänlig list, ledstång eller rep strax över vattenytan runt badbryggan eller fotstöd under vattenytan längs med badbryggans kanter. Åtgärderna ska vara utformade så att inte någon kan fastna eller skadas.

Regelbundna kontroller av byggnadsverk, livräddningsutrustning och bottenförhållanden.

För rekommendationer för minsta djup vid dykning, se kap. 8.7.

Förslag på information till allmänheten

Information om djup och eventuella andra risker. Eventuell förbudsskylt mot dykning med huvudet före.

Skylt, väl synlig, i nära anslutning, med information om badplatsens namn, uppgifter för larmning (112, koordinater enligt SWEREF 99) och uppgifter för felanmälan.

Övrigt budskap om ansvar. Se kapitel 8.3.1.

5.2.4 Fasta poolanläggningar

Ett par dödsfall sker varje år i fasta pooler i t.ex. badhus, friluftsbad och vattenland. Oftast gäller det unga människor där övervakningen varit bristfällig. Det är därför ytterst viktigt att information om personalens och föräldrarnas ansvar förmedlas på ett tydligt sätt.

Drygt 1 600 barn skadas också varje år så allvarligt i olyckor relaterade till badanläggningar att de behöver uppsöka en akutmottagning. Vanligt är att barnen halkar, faller, klämmer eller skär sig, dyker på för grunt vatten eller landar på en kamrat. Vattenrutschbanor är inblandade i många olyckor.

En badanläggning ska vara säker för personal och besökare. Flera lagar beskriver vilka övergripande krav på säkerhet som ställs. Däremot är säkerheten oftast inte reglerad på detaljnivå. Här kan anläggningsägaren finna vägledning i de råd som ges i detta kapitel. Det finns också europastandarder för simbassänger som kan tillämpas. Europastandarderna är framtagna av företrädare för branschen och frivilliga att uppfylla.

Vad säger lagen?

Anläggningen ska vara försedd med livräddningsutrustning i skälighets omfattning.²⁸

Brunnar, bassänger och liknande anläggningar ska vara försedda med de säkerhetsanordningar som behövs med hänsyn till anläggningarnas belägenhet och beskaffenhet. Behovet av att säkerhetsanordningen ger ett tillräckligt skydd mot olyckor med barn ska särskilt beaktas. Anläggningens ägare eller den som till följd av nyttjanderättsavtal eller på någon annan grund är i ägarens ställe ansvarar för att anläggningen är försedd med nödvändiga säkerhetsanordningar.²⁹

Vattenrutschbana och andra personbärande eller personförande anordningar för nöjesändamål får bara tillhandahållas allmänheten om de ger en betryggande säkerhet mot olycksfall och är besiktigade. Rikspolisstyrelsen har gett ut föreskrifter³⁰ om hur besiktningen ska utföras. Ett ackrediterat besiktningsorgan ska besiktiga vattenrutschbanan och utfärda ett godkännandebevis. Om besiktningsorganet bedömer att den inte är säker ska besiktningsorganet meddela polismyndigheten som då beslutar om användningsförbud.

För fasta pooler och dammar, med vatten djupare än 0,2 m, krävs skydd mot olycksfall.³¹

Vid nybyggnad, ombyggnad och annan ändring av byggnader, som t.ex. ändrad användning, ska krav på säkerhet vid användning uppfyllas enligt BBR. Vid nyanläggning av allmänna platser och andra anläggningar ska risk för olyckor begränsas på samma sätt som för tomter enligt BBR.³²

Verksamhetsutövaren skall fortlöpande planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga att olägenheter för människors hälsa uppstår.³³

Är kommunen att räkna som näringsidkare i sammanhanget, räknas att tillhandahålla bad som en tjänst enligt produktsäkerhetslagen. Tjänsten måste vara säker och en bedömning ska därför göras om badvakter behövs för att uppfylla detta.

Kommunens ansvar vid kommunala fasta poolanläggningar

Kommunen har som anläggningsägare skyldighet att se till att lämpligt skydd mot olycksfall är ordnat.³⁴ Skyddet kan omge poolen eller området. Som minsta åtgärd bör åtgärder vidtas för att förhindra att barn på obehörigt sätt tar sig in i poolområdet.

Livräddningsutrustning ska finnas i skälighets omfattning.³⁵

Anläggningen och skyddet ska hållas i vårdat skick. Anordningar för brandskydd, hygien, hälsa och miljö samt för säkerhet ska alltid fylla sitt ändamål.³⁶

Kommunen ska utföra kontinuerliga mätningar av vattenkvaliteten, utföra tillsyn av reningsanläggningarna, kontrollera doseringen av desinfektionsmedel samt upprätta rutiner vid förorening.³⁷

28. 2 kap. 2 § LSO.

29. 3 kap. 5 § OL.

30. RPSFS 2011:6, FAP 513-1.

31. 8:951 BBR.

32. 4 och 5 §§ samt 9 och 12 §§ PBL.

33. 26 kap. 19 § Miljöbalken.

34. 3 kap. 5 § OL.

35. 2 kap. 2 § LSO.

36. 8 kap. 14 § PBL.

37. Socialstyrelsens allmänna råd om bassängbad, SOSFS 2004:7.

Kommunen har inget formellt ansvar för övervakning av privatpersoner som badar. I de fall kommunen utgör näringsidkare kan exempelvis badvakter behövas för att säkerställa att tjänsten är säker enligt produktsäkerhetslagen. Kommunen ansvarar för skolelever och andra personer i kommunal verksamhet. Ansvaret kan inte överlätas.³⁸

Utlöpssöppningar i pooler bör förses med galler eller dylikt. Det är även lämpligt att pooler är fria från öppningar, infästningar och andra föremål under vattenytan där personer eller kläder kan fastna.³⁹

Kommunens tillsynsansvar över privata fasta poolanläggningar

Kommunen kan utöva tillsyn över att privata anläggningsägare håller med livräddningsutrustning i skälighets omfattning. Kommunen kan också kontrollera att ägaren uppfyller skyddskraven enligt BBR, t.ex. poolnät, överdrag, pooltak eller inhägnad runt pool eller tomt.

Tips för ökad säkerhet

Övre gräns för antal besökare.

Staket, stängsel, nät eller överdrag enligt kapitel 8.5 och 8.6.

Omslutande staket runt tomt, alternativt låsta lokaler.

Övervakning med livräddningskunnig badvakt. Se kapitel 7.1.2.

Poolarm övervakat av livräddare.

Personalen kan kontakta varandra via kommunikationsutrustning.

Föräldrars ansvar kan tydliggöras.

Attraktioner:

- Ålders- eller simkunnighetskrav för vissa attraktioner.
- Manuell kontroll av ålder eller längd vid vissa attraktioner.
- Ljussignaler kan sättas upp vid vattenrutschbanor för att undvika kollisioner.
- Nödstopp.

Interiör:

- Halkskydd, kontrastmarkering och ledstång vid trappsteg och nivåskillnader m.m. enligt BBR 8:2 och HIN (BFS 2011:13)
- Pelare eller andra objekt som kan förorsaka kollision kan markeras med kontrastmarkering i avvikande färger.
- Rekommenderade djup för dykning, se kap. 8.7.
- Papperskorgar minskar risken för krossat glas.
- Flera stegar upp ur vattnet förhindrar köbildning.
- Livräddningsutrustning, se kapitel 8.1.

38. Se kapitel 3.3.1.

39. 8:951 BBR.

- Sjukvårdsutrustning, se kapitel 8.2
- För att underlätta upptäckt av nödställd person bör poolens insida och botten vara utförda i ljusa färger och om möjligt hållas fri från breda linjer, målade motiv eller liknande. Poolområdet bör vara tillräckligt upplyst både över och under vattenyta.
- Avsats att stå på under ytan längs bassängens väggar.
- Greppvänlig bassängkant.
- Telefon för larmning.

Utlån av flytvästar.

Gaslarm.

Lokalt systematiskt säkerhetsarbete:

- Återkommande riskinventeringar.
- Olycks- och tillbudsrapportering.
- Vid bemannade badanläggningar kan det vara lämpligt att upprätta rutiner avseende följande områden:
 - Larmning.
 - Utrymning.
 - Livräddning och omhändertagande av skadad person.
 - Förorening, kemhantering och kemolycka.
 - Brand.
 - Övervakning, rondering och avisning.
 - Översyn av anläggningen, skyddsronder, hälsoinspektioner, tillsyn av livräddningsutrustning.
 - Städning.
 - Hantering av riskfyllda moment, t.ex. höjning och sänkning av bassängbotten, vågmaskiner etc.
 - Utbildningar och regelbundna övningar i ovanstående.

Europastandarder för simbassänger kan tillämpas. SS-EN 15288-1:2008+A1:2010 tar upp säkerhetskrav när det gäller design, SS-EN 15288-2:2008 handlar om säkerhetskrav för själva verksamheten och SS-EN 13451-1:2011 tar upp utformning av viss poolutrustning.

Förslag på information till allmänheten

- Skylt vid entré och central del av badet med exempelvis:
 - Anläggningens namn.
 - Öppettider.
 - Eventuella risker, förbud och åldersgränser.
 - Uppgifter för larmning (112). Vid utomhusanläggningar är även koordinater enligt SWEREF 99 till hjälp för larmcentralen.
 - Förtydligande av personalens respektive föräldrars ansvar för övervakning.
 - Kontaktuppgifter om besökare finner fel på anläggningen.
- Uppmaning att hålla eventuella grindar stängda.
- Djupaste och grundaste vattendjup bör finnas tydligt markerade på och vid bassängkanten. Markeringar bör också sättas ut vid övergången från djupt till grunt vatten. Texten bör vara svart eller mörkt blå och bakgrunden vit med mörk bård.
- Eventuella förbudsskyltar mot dykning i grunda områden.
- Eventuella varningskyltar om halkrisk i våta områden.
- Information vid attraktioner om risker, förbud, åldersgränser och föräldrars ansvar.
- Hygieniska regler i eventuella duschutrymmen och bastu.
- Skyltar som visar eventuella sjukvårdsutrustningar, utrymningsvägar och brandsläckningsredskap.
- Tydlig utmärkning av plats eller rum där allmänheten kan söka hjälp av personal.
- Råd och regler på webbplats.

Kommunen kan passa på att informera om kraven på skydd för pooler i samband med marklovsansökan eller bygganmälan. För att enbart bygga en pool behövs inget bygglov. Marklov kan behövas om markens höjdläge ändras avsevärt.

Exempel på skylt om eget ansvar i simhall:

Information till dig som är vår gäst

Som gäst i vår simhall har du ansvar för din egen säkerhet, det innebär att:

- Du följer de anvisningar som finns uppsatta.
- Du tar ansvar för övervakningen av dina barn.
- Du larmar personalen om olycka eller incident inträffar.

Vi ansvarar för att:

- All personal i simhallen/badet har livräddarkompetens.
- Ingripa vid larm om olycka och följa vår inarbetade handlingsplan.

Utomhuspool nära lekplats. Här har kommunen monterat ett 1,50 m högt staket och självstängande grind med tvåhandsgrepp. Foto: Västerviks kommun.

Mer information

Socialstyrelsens allmänna råd om bassängbad, (SOSFS 2004:7)

Socialstyrelsen, Bassängbad – Hälsorisker, regler och skötsel, 2006-101-1

Barnsäkerhetsrådet, MSB (2011), Barnsäker pool och trädgårdsdamm,
Publ nr: MSB248

Konsumentverket, Pooler i trädgården,
<http://www.konsumentverket.se/sakra-varor-tjanster/Sport-och-fritid/Bada-utomhus/>

Boverket, Detta gäller för pooler,
<http://www.boverket.se/Bygga-forvalta/Bygglov-och-anmalan/Detta-galler-for-pooler/>

5.2.5 Flyttbara pooler, bad- eller regnvattentunnor

Flyttbara behållare, som t.ex. pooler ovan jord, bad- eller regnvattentunnor omfattas inte av några krav på skydd mot drunkning. Varje år brukar något barn omkomma i en sådan behållare och oftast bor barnet i närområdet. Det är därför att rekommendera att ägare tömmer ut vattnet efter bad eller anordnar lämpligt skydd mot olycksfall t.ex. lock eller barnsäkert staket runt behållaren eller tomten.

Vad säger lagen?

Flyttbara pooler och tunnor omfattas inte av OL eller PBL. Leksakspooler med ett vattendjup under 40 cm betraktas som leksaker enligt EU:s leksaksdirektiv (2009/48/EG).

Flyttbara pooler och tunnor måste förses med skydd om de faller under begreppet anläggning, d.v.s. om de inte längre kan anses flyttbara eller står framme året runt. Se då regler för skydd vid fasta pooler, kap. 5.2.4.

Byggnmälan krävs vid anslutning till kommunalt vatten eller avlopp. Behållaren räknas då som anläggning med krav på skydd.

Vid olycka eller skada, till exempel som följd av läckage, kan behållarens ägare bli civilrättsligt ansvarig.

Hyresgäst och inte hyresvärd är ansvarig för skador eller olyckor med hyresgästens flyttbara pool.⁴⁰

Kommunens ansvar

Det krävs inga skyddsåtgärder för flyttbara pooler och tunnor. Då kommunen ska verka för skydd mot olyckor rekommenderas att kommunala flyttbara pooler eller tunnor töms efter bad eller förses med skydd.

Kommunen ansvarar för personer som badar i kommunal verksamhet.

40. Dom i Malmö hyresnämnd (ärende nr. 2793-10).

Kommunens tillsynsansvar över privata flyttbara pooler och badtunnor

Är poolen eller tunnan att räkna som anläggning kan kommunen utöva tillsyn över att anläggningsägaren har följt bygglagstiftningen med krav på skyddsåtgärder. Se kap. 5.2.4 *Fasta poolanläggningar*.

Tips för ökad säkerhet

Flyttbara pooler och badtunnor bör tömmas efter bad. Flyttbara pooler och badtunnor som inte lätt kan tömmas bör ha barnsäkra skydd enligt reglerna för fasta pooler.

Staket, stängsel, nät eller överdrag enligt kapitel 8.5 och 8.6.

Omslutande staket runt tomt.

Låsbart pooltak.

Poolarm. Dock är enbart poolarm inte att räkna som lämpligt skydd då det kräver att en annan person alltid finns i närheten som kan gripa in om olyckan är framme.

Halkskydd på stegar.

I de fall poolen eller tunnan är försedd med både en yttre och inre stege, kan den yttre tas bort då poolen eller tunnan inte används.

Papperskorgar minskar risken för skador på grund av krossat glas.

Greppvänlig bassängkant.

Livräddningsutrustning.

Poolen kan bevakas av utbildad badvakt.

Kontroll av skydd bör ske regelbundet.

För att underlätta upptäckt av nödställd person bör poolens insida och botten vara utförda i ljusa färger och om möjligt hållas fri från breda linjer, målade motiv eller liknande.

Förslag på information till allmänheten

Föräldrar och ägare kan informeras om olycksrisker, drunkningsskyddande åtgärder och sitt tillsynsansvar över badande.

Kommunen kan passa på att informera om skydd för flyttbara pooler och i samband med marklovsansökan eller bygganmälan. För att bygga en pool behövs inget bygglov. Marklov kan behövas om markens höjdläge ändras avsevärt

Mer information

Barnsäkerhetsrådet, MSB (2011), Barnsäker pool och trädgårdsdamm,
Publ. nr: MSB248

MSB, DinSäkerhet.se – säkra din pool eller trädgårdsdamm,
<http://www.dinsakerhet.se/Barns--ungas-sakerhet/Risker-vid-vatten/Sakra-din-pool-eller-tradgardsdamm/>

Konsumentverket, Pooler i trädgården,
<http://www.konsumentverket.se/sakra-varor-tjanster/Sport-och-fritid/Bada-utomhus/>

Boverket, Detta gäller för pooler,
<http://www.boverket.se/Bygga--forvalta/Bygglov-och-anmalan/Detta-galler-for-pooler/>

5.2.6 Höga höjder

Hopp ner i vatten från höga höjder, som t.ex. broar, stenbrott eller naturliga höjder, kan leda till svåra skador med ibland dödlig utgång. Förutom självmordshopp finns också på sina håll problem med ungdomar som sporrar varandra att hoppa från allt högre höjder. Bland de som omkommer finns ofta alkohol i blodet.

Statistik från Rättsmedicinalverket mellan 2005-2010 visar att redan vid hopp från 3,5 m höjd har personer omkommit. Dödsorsak är då drunkning, eventuellt orsakad av omtöckning eller medvetlöshet. Inre skador som dödsorsak finns registrerat vid hopp från 13,8 m. Det är dock inte någon garanti att inte inre skador kan inträffa vid hopp lägre än 13,8 m. Vid hopp från 40 m eller högre är dödsorsaken ofta svåra krosskador av skalle och bröstorg. Risken för skada ökar med hopphöjden, men beror mycket på hopparens teknik vid nedslaget. Några rekommendationer om lämpliga maximala hopphöjder kan därför inte ställas.

60-70 dödsfall varje år är självmord från hög höjd ner i vatten och oftast sker dessa från broar. Vägverket gjorde mellan 2007 och 2009 en satsning med högre räcken, fallskydd och i vissa fall kameraövervakning på broar som är särskilt frekventa i sammanhanget.

Vad säger lagen?

Är det att räkna som en anläggning ska ägaren eller nyttjanderättshavare i skäligen omfattning tillhandahålla livräddningsutrustning.⁴¹

Nedlagda stenbrott eller liknande, där inte längre verksamhet pågår, är inte att betrakta som anläggningar.

För naturliga höjder finns inga krav på skyddsåtgärder.

41. 2 kap. 2 § LSO.

Kommunens ansvar

Är det i fråga om en anläggning som kommunen är ägare eller nyttjanderätts-havare av, ska kommunen i skäligen omfattning ordna med livräddningsutrustning och vid behov andra säkerhetsanordningar.

Kommunens tillsynsansvar av säkerheten vid privat ägda anläggningar med hög höjd

Kommunen kan utöva tillsyn av att anläggningsägaren eller nyttjanderättshavaren håller med skäligen livräddningsutrustning.

Tips för ökad säkerhet

Livräddningsutrustning kan placeras ut.

Hopp kan försvåras genom:

- Stängsel, med eller utan fallskydd. Fallskyddet bör inte kunna användas som uthoppsplattform.
- Omformning av miljön, exempelvis borttagande av klippavsatser.
- Nedslagsytan i vattnet kan fyllas igen.
- Promenadstråk eller bryggor kan anläggas vid nedslagsplatsen.

Informationskampanjer till de som hoppar, exempelvis skolungdomar.

Förslag på information till allmänheten

Skylt med platsens namn och larmuppgifter (112, koordinater enligt SWEREF 99).

Varning för livsfara vid hopp från hög höjd.

Grötvik stenbrott, Halmstad. Foto: MSB.

5.2.7 Naturliga vattendrag

Naturen bör i största mån lämnas orörd och det finns inga krav på skyddsåtgärder vid naturliga vattendrag. Kommunen kan vid behov ordna med livräddningsutrustning, räcken eller andra säkerhetsåtgärder om det i vissa miljöer finns förhöjd risk för drunkning. Sådana miljöer kan t.ex. vara vid vattendrag i tätort, i nära anslutning till lekplatser eller skolor, vid välbesökta naturliga badplatser eller vid cykel- och gångvägar där det finns risk att falla i vattnet.

Vad säger lagen?

Ägare eller nyttjanderättshavare av anläggningar vid vattendrag ansvarar för att livräddningsutrustning placeras ut i skälig omfattning.⁴²

I övrigt finns inga krav på skyddsåtgärder vid naturliga vattendrag.

Kommunens ansvar

Livräddningsutrustning ska placeras ut vid allmänna badplatser eller andra kommunägda anläggningar. Livräddningsutrustning bör också finnas vid vattendrag i tätort.⁴³

42. 2 kap. 2 § LSO.

43. Se kapitel 8.1.

Tips för ökad säkerhet

Vid behov skydd, exempelvis staket, räcke eller annat hinder.

Eventuella skydd bör vara utformade med särskild tanke på barns säkerhet.

Livräddningsutrustning.

Bedöms vattendraget utgöra en stor risk bör allmänheten informeras, t.ex. via utskick, webbplats eller skyltning.

Exempel***Älv i stadsmiljö.***

Här ska livräddningsutrustning placeras ut och räcken sättas upp vid behov. Väg upp ur vatten ska finnas med jämna mellanrum, väl utmärkta. Finns risk för barnolyckor kan räcke eller stängsel vara utformat enligt kapitel 8.5.1.

Kanotleder

Vissa rastställen kan försees med livräddningsutrustning eller skylt med larmuppgifter, t.ex. platsens namn, 112 och koordinater enligt SWEREF 99.

Vid uthyrningsställen kan flytvästar tillhandahållas samt information om säkerhet ges.

Mer information

Trafikverket, (2004), Vägar och gators utformning, TRV 2004:80

Trafikverket, (2011), TRVK Bro 11, TRV 2011:085

Sjösäkerhetsrådet, Råd och tips för dig som vill paddla kanot, T07-661

5.2.8 Skola och förskola

Lek med vatten är bra för barns utveckling. I leken tränas motorik, sociala färdigheter och ger stimulans för fantasi och barnets olika sinnen.

Små barn har outvecklad balans och ramlar lätt. De är också omedvetna om faran av att hamna med näsa och mun under vatten och kan bli liggande kvar under vattenytan även i grunt vatten. Vattenbehållare, vattenlekredskap och andra vattensamlingar bör därför vara säkert utformade och med ett lågt vattendjup.

Djupare vattensamlingar, t.ex. skoldammar och liknande, kan ha stort pedagogiskt värde. Anläggningen ska då förses med lämpliga drunkningsskyddande säkerhetsåtgärder. Åtgärderna ska ge fullgott skydd även när ingen personal är närvarande.

I de fall där vattensamlingar förekommer på förskolegårdar eller skolgårdar kan säkerhetsarbetet inkludera kunskap om hur landskapet och vatten används för lek och pedagogik. Säkerheten på en förskolegård eller skolgård är inte enbart beroende av hur den fysiska miljön är utformad utan påverkas i hög grad av personaltäthet, attityder och barnens kunskaper om risker – faktorer som är möjliga för kommunen att påverka.

Vad säger lagen?

Kommunen ska verka för skydd mot olyckor.⁴⁴

Ägaren eller nyttjanderättshavaren ansvarar för att hålla med livräddningsutrustning i skäligen omfattning.⁴⁵

Kommunen ansvarar för barnens säkerhet under verksamhetstid.

Brunnar, bassänger och liknande ska vara försedda med lämpliga skyddsåtgärder.⁴⁶

För fasta pooler och dammar, med vatten djupare än 0,2 m, krävs skydd mot olycksfall.⁴⁷

Arbetsmiljön för personal och skolungdom ska vara säker enligt arbetsmiljölagen. Barn inom fritids- och förskoleverksamhet omfattas inte av arbetsmiljölagen. I lagen kan man dock finna stöd för åtgärder, oavsett verksamhet, om barnens risker bedöms utgöra en försämring av arbetsmiljön för personalen.

Barn i grundskolan ska undervisas i simning och vattensäkerhet enligt den aktuella läroplanen. Se kapitel 6.1.

Tips för ökad säkerhet

Oskyddade vattendrag inom skolområdet bör ha ett djup på max 0,2 m.

Vattenlek med minimalt djup kan anordnas.

Även förskolebarn kan undervisas i vattensäkerhet.

Djupare vattensamlingar kan inhägnas eller ha svagt sluttande stränder.

Vattensamlade försänkningar som innebär drunkningsrisk kan dräneras eller fyllas igen.

Återkommande riskinventeringar kan genomföras. Som tillägg i riskinventeringen kan barnen involveras i att identifiera osäkra områden.

Olyckstillbud kan rapporteras.

Personalen kan utbildas i vattenlivräddning och första hjälpen.

Rutiner kan upprättas för tillfällen då barn och personal besöker strand eller badhus.⁴⁸

Kommunens ansvar

Se ovanstående stycke Vad säger lagen?

44. 3 kap. 1 § LSO.

45. 2 kap 2 § LSO.

46. 3 kap. 5 § OL.

47. 8:951 BBR.

48. Se broschyr MSB, (2012), Säkerhet vid bad med barngrupp, MSB427.

Exempel

Bäck eller sjö inom skolområde

En bedömning får göras på plats huruvida vattnet utgör fara för barnen. Faktorer som kan tala för ett avskiljande skydd är t.ex. risk för fall ner i vattnet, brant sluttande botten eller omedelbart djup. Finns inga sådana risker eller om personalen bedömer kunna hålla tillräcklig tillsyn kan vattendraget vara utan avskiljande skydd. Livräddningsutrustning ska placeras ut.

Vattensamlade tunna

Föräldrar oroas av en vattensamlade tunna som står inom ett dagisområde. Vattnet är uppskattat i leken men en viss drunkningsrisk finns då barn kan använda andra föremål som steg och sedan ramla ner i tunnan.

Förslag på säkerhetshöjande åtgärder:

- Botten på tunnan kan höjas så att djupet blir mindre än 0,2 m.
- Finns risk att barn kan falla ner i tunnan ska den förses med skydd eller bytas ut mot en säkrare variant.

Djupa vattenpölar

Stora pölar eller översvämningar på platser där små barn inte kan ges tillräcklig översikt bör åtgärdas.

Skolgårdsdamm

Utformning av en skolgårdsdamm måste göras efter den enskilda skolans förutsättningar och önskemål kring pedagogiskt innehåll. Långsamt sluttande strandzon är ett sätt att öka säkerheten. Skolor som har dammar bör utforma ett regelverk kring hur man umgås med vattnet och som tydligt förmedlas till elever, föräldrar och all personal. Dammar där det finns risk för drunkning ska uppfylla kraven i 3 kap. 5 § OL och 2 kap. 2 § i LSO.

Upphöjd behållare minskar risken för fall ner i vattnet. Foto: Paula Andersson, Staffanstorps kommun.

Lekbäck med lågt djup på förskola i Heby. Foto: Virbela Ateljé.

Fontän utan vattendjup.

Mer information

Svenska Livräddningssällskapet, Badvett, Båtvett, Isvett, informationsfoldrar.

Svenska Livräddningssällskapet m.fl., Barnens livräddningsskola,
<http://www.barnenslivradningsskola.se/>

MSB (2012), Säkerhet vid bad med barngrupp, publ. nr: MSB427.

5.2.9 Bostadskajer och kajpromenader

Det blir allt vanligare att gamla kajområden öppnas upp för allmänheten och ofta i samband med byggnation av vattennära bostadsområden. Kajerna var förr arbetsområden som omfattades av arbetsmiljölagens krav på säkerhetsåtgärder. Vid ändring till bostadsområden blir området kvartersmark eller allmänplatsmark med samma säkerhetskrav som tomtmark.

Förutom att hålla med livräddningsutrustning finns även en rad andra åtgärder som anläggningsägaren kan anordna för att minska riskerna, som t.ex. räckor där det kan vara risk för trängsel eller vid behov av barnsäkerhet.

Åtgärder som minskar risken för fall ner i vattnet är att rekommendera om:

- många människor eller barn kan tänkas vistas i området,
- vattnet utgör särskild fara t.ex. på grund av vattendjup eller starka strömmar,
- bil-, gång- eller cykelvägar finns i nära anslutning,
- höjdskillnad finns mellan gångplan och vattenyta så att det är svårt att nå en nödställd, eller
- annat behov finns enligt riskanalys.

Vad säger lagen?

Livräddningsutrustning ska finnas i skälig omfattning.⁴⁹

Byggnadsverket ska ha väsentliga egenskaper i fråga om bland annat säkerhet vid användning och skydd med hänsyn till hälsa.⁵⁰

På tomter, allmänna platser och områden för andra anläggningar, ska risk för olycksfall begränsas.⁵¹

49. 2 kap. 2 § LSO.

50. 8 kap. 4 § PBL.

51. 8 kap. 9 och 12 §§ PBL.

Kommunens ansvar

Gäller det en kommunal bostads- eller kajpromenad ska kommunen hålla med livräddningsutrustning. Livräddningsutrustning bör finnas minst var 200:e meter. Avståndet mellan utrustningarna bör vara betydligt kortare i områden där många människor vistas. Skälig nivå av utrustning är livboj, stege samt redskap för att nå person i vattnet, exempelvis livräddningshake. Räddningsbåt eller livflotte kan vara motiverat om en nödställd riskerar att hamna utanför livbojlinans räckvidd, t.ex. vid strömmande vatten. Utrustningen bör vara väl utmärkt så att den syns tydligt under alla tider på dygnet.

Väg upp ur vatten bör finnas minst var 50:e meter. Avståndet kan gärna minskas till 25 m i områden där många människor vistas. Väg upp ur vatten kan bestå av stege eller inbyggd trappa. Den bör vara väl synlig alla tider på dygnet, belyst och/eller väl utmärkt med gula reflexer. Stegar bör nå minst en meter under vattenytan vid lågvatten.⁵²

Kommunens tillsynsansvar över privata bostadskajer och kajpromenader

Kommunen kan utöva tillsyn av att anläggningsägaren eller nyttjanderättshavaren håller med skälig livräddningsutrustning.

Tips för ökad säkerhet

Exempel på åtgärder för ökat skydd mot fall ner i vattnet:

- Räcke kan sättas upp. I bostads- och fritidsområden bör det vara barnsäkert upp till 0,9 m.⁵³
- Kajkanten kan byggas i flera nivåer, tillräckligt breda, så att personer inte faller direkt ner i vattnet.
- Kajkanten kan vara belyst.
- Kajkanten kan markeras med kontrastmarkering, stolpar eller pollare och förses med sargkant som rullskydd.
- Gång- och cykeltrafik kan ledas bort från kajkanten med hjälp av föremål eller upphöjningar.

Om båttrafik förekommer bör inte badning tillåtas, alternativt kan badområdet vara avskilt från båttrafik.

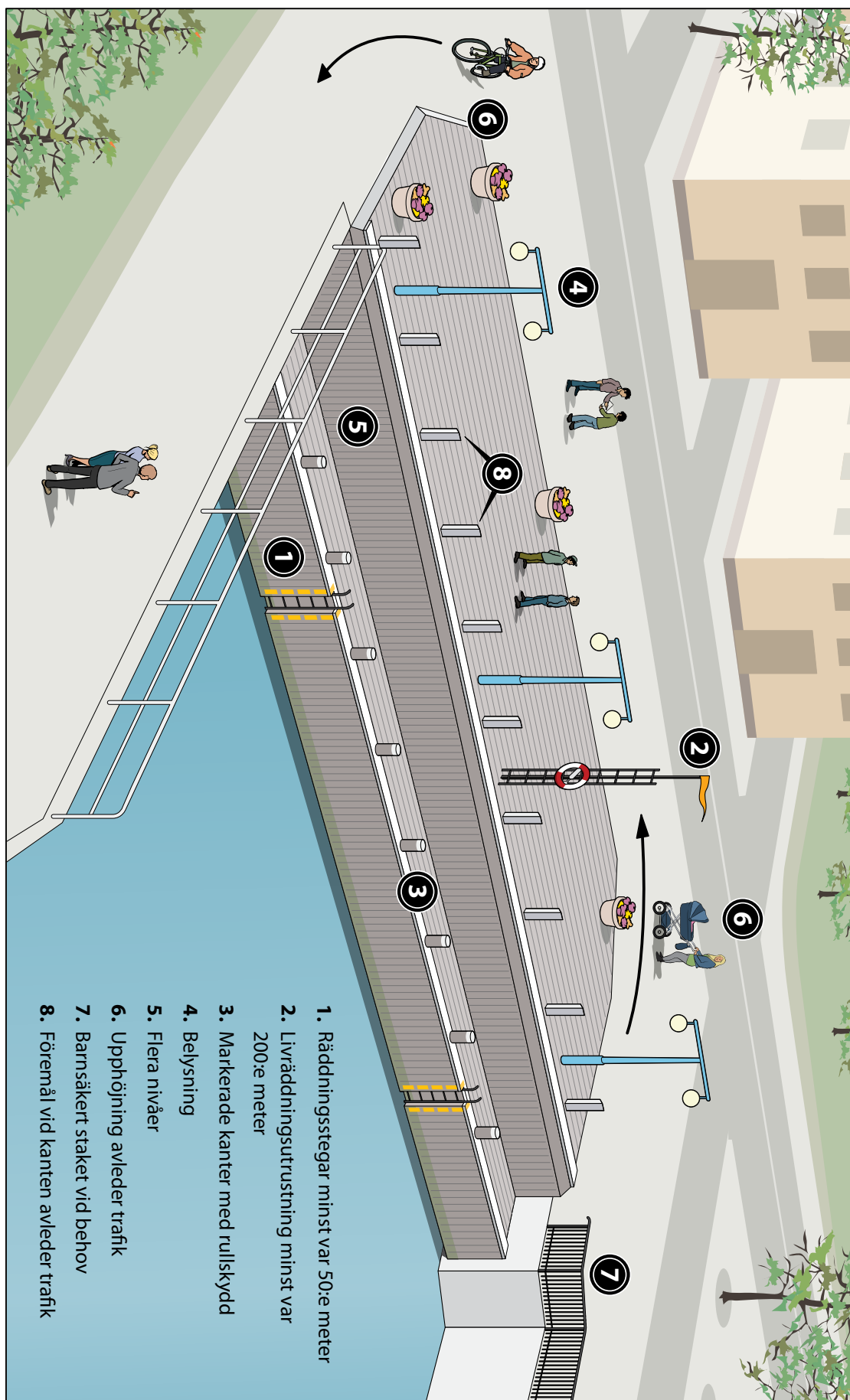
Innegårdar och lekplatser i nära anslutning kan förses med barnsäkert staket och grind.

Exempel

Norra Älvstranden, Göteborg

52. SRVFS (2007:5).

53. Se kap. 8.5.1.

Figur 15. Exempel på säkerhetsåtgärder vid kajparti.

5.2.10 Trädgårds- och parkdammar

Något enstaka barn brukar omkomma i trädgårdsdammar varje år. Vanligtvis rör det sig om barn i förskoleåldern och olyckan sker oftast i en damm nära det egna hemmet.

Vad säger lagen

Brunnar, bassänger och liknande anläggningar ska vara försedda med de säkerhetsanordningar som behövs med hänsyn till anläggningarnas belägenhet och beskaffenhet. Behovet av att säkerhetsanordningen ger ett tillräckligt skydd mot olyckor med barn ska särskilt beaktas. Anläggningens ägare eller den som till följd av nyttjanderättsavtal eller på någon annan grund är i ägarens ställe ansvarar för att anläggningen är försedd med nödvändiga säkerhetsanordningar.⁵⁴

Anläggningsägaren eller nyttjanderättshavaren ska hålla med livräddningsutrustning i skäligen omfattning.⁵⁵

För fasta dammar, med vatten djupare än 0,2 m, krävs skydd mot olycksfall.⁵⁶

Kommunens ansvar

Dammar djupare än 0,2 m ska vara försedda med lämpligt skydd mot olycksfall. I vissa fall kan även livräddningsutrustning vara lämpligt.

Kommunens tillsynsansvar över privata trädgårdsdammar

Kommunen kan utöva tillsyn av att ägare eller nyttjanderättshavare av privata trädgårdsdammar uppfyller skyddskraven i LSO och BBR.

54. 3 kap. 5 § OL.

55. 2 kap 2 § LSO.

56. 8:951 BBR.

Tips för ökad säkerhet

Dammen kan utformas med svagt lutande botten, så att djupet är noll vid kanterna.

Dammen eller tomten kan inhägnas.

Dammen kan förses med överdrag eller nät.

Höjdskillnader till vattenytan, som t.ex. upphöjda kanter, kan försätta barn i svåra situationer om de faller ner. Riskerna är särskilt påtagliga i kombination med direkt djup och hårda föremål i vatten. Vid utformning av dammar i områden där barn vistas bör man därför beakta sådana risker.

Mer information

Barnsäkerhetsrådet, MSB (2011), Barnsäker pool och trädgårdsdamm,
Publ nr: MSB248

MSB, DinSäkerhet.se – säkra din pool eller trädgårdsdamm,
<http://www.dinsakerhet.se/Barns--ungas-sakerhet/Risker-vid-vatten/Sakra-din-pool-eller-tradgardsdamm/>

5.3 Underhåll och kontroll

Anläggningsägare eller nyttjanderättshavare av byggnadsverk ansvarar för att byggnadsverk, som t.ex. badhus, kajer, hamnar, bryggor, hopptorn och badstränder, hålls i vårdat skick så att olyckor undviks.⁵⁷ Brister på byggnader, ställningar, skyltar och liknande anordningar som medför risk för skada på personer eller egendom på offentlig plats, ska avhjälpas utan oskäligt dröjsmål.⁵⁸ Kontroller och underhåll bör lämpligen utföras regelbundet enligt en fastställd plan.

5.3.1 Kontroll av livräddningsutrustning

Anläggningar vid vatten ska vara försedda med livräddningsutrustning i skälighets omfattning. Anläggningsägaren eller nyttjanderättshavaren bör regelbundet kontrollera att livräddningsutrustningar finns på avsedda platser, är hela och funktionsdugliga samt väl synliga.⁵⁹ Utrustningarna bör finnas tillgängliga året om eller så länge de fyller någon funktion. Vid badplatser bör utrustning vara kontrollerad i god tid innan badsäsongen. Följande lista kan tjäna som vägledning.

Kontrollera att:

- all utrustning är placerad så att den lätt och snabbt kan användas,
- livbojar med lina är hela och hänger på plats samt att linan är skyddad mot solljus,
- livbojens upphängningsanordning är hel och ordentligt fastskruvad, skaft och krokar på livräddningshakar är intakta,
- sprickor eller rötskador inte finns på undsättningsstegar, (lämpligen genom belastningsprov med ca 90 kg på stegens mitt),
- hake och stegar har ordentliga fästen och är rätt fastsatta på upphängningsstolpen,
- fasta kajstegar håller och att de är intakta även under vattenytan.
- reflexer eller markeringsmålningar är tillräckliga,
- åror, årornas infästningar, linor och skrov på livräddningsbåt eller livräddningsflotte är hela,
- livräddningsbåt på land ligger upp- och nedvänd, samt att
- livräddningsflottens ställning är hel och att flotten är väl förankrad.

Kommunal tillsyn av livräddningsutrustning

Kommuner har genom LSO möjlighet att följa upp att anläggningens ägare eller nyttjanderättshavare håller med livräddningsutrustning i skälighets omfattning. Tillsynsarbetet bör behandlas i kommunens handlingsprogram för förebyggande verksamhet.

57. 8 kap. 14 § PBL.

58. 3 kap. 3 § OL.

59. SRVFS (2007:5).

**Externt riktad
information och
utbildning**

6. Externt riktad information och utbildning

Den enskilde har ett stort ansvar att undvika och förebygga olyckor. Kommunen kan underlätta detta ansvar genom att tillhandahålla information eller utbildningar om risker, hur man förebygger drunkningsolyckor och hanterar nödsituationer. Informationen eller utbildningen kan exempelvis ske via webbplatser, tidningar, utskick, föreningar, skola, vid allmänhetens kontakter med kommunen, hembesök, skyltning eller aktivitetsdagar.

Kommunen har två obligatoriska uppdrag där utbildning och information är lämpliga åtgärder. Det ena är att undervisa skolelever i simning och vattensäkerhet. Det andra är att underlätta för den enskilde att uppfylla sina skyldigheter enligt LSO.

6.1 Skolundervisning

Goda kunskaper i simning är en hörnpelare i det drunkningsförebyggande arbetet. Genom att se till att skolundervisningen håller hög kvalitet så kan många drunkningsolyckor förebyggas.

Alla skolbarn ska ges möjlighet till simundervisning. Eftersom den ingår i skolans läroplan ska den dessutom vara kostnadsfri. Särskild uppmärksamhet bör ges de elever som inte klarar av eller inte deltar i undervisningen. Kommunen bör också stämna av simkunskaperna hos nyinflyttade barn.

Genom undervisningen i ämnet idrott och hälsa ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

- röra sig allsidigt i olika fysiska sammanhang,
- genomföra och anpassa utevistelser och friluftsliv efter olika förhållanden och miljöer, och
- förebygga risker vid fysisk aktivitet samt hantera nödsituationer på land och i vatten.

I läroplanen finns ett centralt innehåll som anger vad som ska undervisas under de tre årskursspannen 1-3, 4-6 och 7-9. Det centrala innehållet är obligatoriskt att undervisa och får inte tas bort, däremot kan läraren komplettera med annat innehåll. En viktig förändring mot tidigare kursplaner är att simning ska finnas med i undervisningen även under årskurserna 7-9 och att eleverna ska visa att de uppfyller kunskapskravet för simning både i slutet av årskurs 6 och i slutet av årskurs 9.

Centralt innehåll med beröring till området i kursplanen för idrott och hälsa i grundskolan⁶⁰ är följande:

I årskurs 1–3

- Lekar och rörelser i vatten. Att balansera, flyta och simma i mag- och ryggläge.
- Säkerhet och hänsynstagande i samband med lekar, spel och vid natur- och utevistelser.

I årskurs 4–6

- Simning i mag- och ryggläge.
- Säkerhet och hänsynstagande vid träning, lek, spel, idrott, natur- och utevistelser.
- Badvett och säkerhet vid vatten vintertid. Hantering av nödsituationer vid vatten med hjälpredskap.

I årskurs 7–9

- Olika simsätt i mag- och ryggläge.
- Första hjälpen och hjärt- och lungräddning.
- Badvett och säkerhet vid vatten vintertid. Hantering av nödsituationer i och vid vatten med alternativa hjälpredskap, enligt principen för förlängda armen.

Kunskapskrav med beröring till området i kursplanen för idrott och hälsa i grundskolan⁶¹ är följande:

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 6

- Eleven kan även simma 200 meter varav 50 meter i ryggläge.
- Eleven kan ge enkla beskrivningar av hur man förebygger skador som är förknippade med lekar, spel och idrotter. Dessutom kan eleven hantera nödsituationer vid vatten med hjälpredskap under olika årstider.

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

- Eleven kan även simma 200 meter varav 50 meter i ryggläge.
- Eleven kan på ett i **huvudsak** fungerande sätt förebygga skador genom att förutse och ge **enkla** beskrivningar av risker som är förknippade med olika fysiska aktiviteter. Dessutom kan eleven hantera nödsituationer vid vatten med alternativa hjälpredskap under olika årstider.

Dokumentation av måluppfyllelse

Undervisningens måluppfyllelse, både den praktiska och teoretiska, ska dokumenteras.

Simlärares kompetens

Simundervisning ska utföras av lärarutbildad personal. Simundervisning kan också ske i samverkan med extern part om utbildningen planeras och genomförs under lärares ledning och i överensstämmelse med läroplan och aktuella kurs-

60. Skolverket, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, SKOLFS 2010:37. Motsvarande innehåll finns även i Läroplan för grundsärskolan, SKOLFS 2010:255 och Läroplan för specialskolan, SKOLFS 2010:250.

61. Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:19) om kunskapskrav för grundskolans ämnen.

planer. Utbildningar och metodstöd för simundervisning finns bland annat hos Gymnastik- och Idrottshögskolan, Svenska Livräddningssällskapet och Svenska Simförbundet.

Orsaker till att elever inte når målen

I en undersökning av Skolverket 2010, nådde ca 7 800 elever i femte klass inte målen för årskursen.⁶² Den största orsaken var att eleverna var rädda för vatten. Andra orsaker var kulturella hinder, hög frånvaro, fysiska handikapp, dålig kon-
dition och få simhallstider. I undersökningen påvisades också behovet av att få föräldrar att förstå att simundervisningen är nödvändig.

För att nå dessa elever kan simundervisningen behöva anpassas, till exempel genom:

- avskild eller enskild undervisning
- anpassade inlärningsmoment, eller
- avskilda möjligheter till dusch och ombyte.

Det kan också vara lättare för barnen att nå målen om föräldrarna påverkas att engagera sig mer aktivt.

Ansvar för elevers säkerhet vid simundervisning

Skolan, kommunal eller privat, är ansvarig för elevernas säkerhet under skoltid. Detta innebär att om en barngrupp överlämnas till exempelvis en simlärare som inte har anställning i skolan eller kommunen, så kvarstår ansvaret för elevernas säkerhet på skolan. Ansvaret kan inte överlätas med varken muntlig eller skriftlig överenskommelse.

6.2 Information om hur den enskilde kan uppfylla sina skyldigheter enligt lagen om skydd mot olyckor

Enligt LSO har den enskilde skyldighet att varna vid fara, larma vid olycka och hålla med skälig nivå av livräddningsutrustning vid egna anläggningar. Kommunen ska enligt samma lag underlätta för den enskilde att uppfylla dessa skyldigheter. Det kan t.ex. göras genom att informera allmänheten om larmnumret 112 via webbplats eller utskick. Skyltar vid badanläggningar kan förses med larminformation, 112 och koordinater.

Kommunen ska också underlätta för anläggningsägare att känna till kravet på livräddningsutrustning för egna anläggningar, samt vilken nivå av livräddningsutrustning som är rimlig. Även detta kan göras t.ex. via information på webbplats eller utskick.

6.3 Prioriterade målgrupper

I ett nationellt perspektiv förekommer vissa grupper mer frekvent än andra i olycksstatistiken. Genom riktade åtgärder kan många tragedier förhindras och samhällets kostnader för räddning, vård och produktionsbortfall kan minskas.

62. Skolverket, (2010), Uppföljning av simkunnighet i årskurs 5, dnr: 2010:01242.

Grupperna är:

- barn,
- äldre,
- personer med utländsk bakgrund,
- pool- och dammägare, och
- personer aktiva inom båtliv.

För den enskilda kommunen kan naturligtvis andra grupper vara aktuella.

6.3.1 Barn

Små barn drunknar oftast i pooler, dammar, badkar och andra vattensamlingar i eller nära hemmet. De större barnen drunknar oftast på badstränder och i badhus.

Kommunen kan öka föräldrars riskmedvetenhet genom att informera om var olyckorna oftast sker samt vikten av att alltid hålla god tillsyn över barnet. I sammanhanget kan kommunen också visa förslag på hur föräldrarna kan öka säkerheten, genom t.ex. simskolor, flytvästdepåer, kurser i livräddning och hjärt-lungräddning (HLR), samt hur man kan säkra pooler och dammar. Förutom att förmedla sådan information direkt till hemmen kan förslagsvis även kanaler som skola, förskola och barnhälsovården användas.

6.3.2 Äldre

Äldre människor drunknar oftast vid fiske-, bad- och båtaktiviteter. Dålig hälsa, alkoholintag och avsaknad av flytväst eller kläder som skyddar mot nedkylning är ofta bidragande faktorer.

Kommunen kan t.ex. informera om is-, bad- och båtvett, att alkohol är orsaken till många olyckor och att det är vanligt att överskatta sin egen förmåga att simma eller klara en nödsituation. Andra viktiga budskap är att det är bra att simma längs med stranden och att inte bada eller åka båt ensam. Det är också bra att meddela anhöriga innan man ger sig ut på båtfärd, se till att båten om möjligt utrustas med lätt nedfällbar stege för att kunna ta sig tillbaka upp vid fall överbord samt att mobiltelefonen har vattentätt fodral. Det finns också olika tekniska hjälpmedel för att en anhörig i land kan följa en person på sjön, t.ex. AIS (Automatic Identification System) och applikationer till mobiltelefoner.

Kommunen kan också erbjuda, eller visa på, möjligheter att själv öka sin säkerhet, t.ex. lån av flytvästar, kurser i simning och livräddning eller andra hälsofrämjande åtgärder.

Informationen kan förslagsvis förmedlas direkt eller exempelvis via dagspress, bibliotek, pensionärsföreningar, stugföreningar eller jakt- och fisketidningar.

6.3.3 Personer med utländsk bakgrund

Vissa grupper med utländsk bakgrund har kanske på grund av kulturella eller religiösa skäl inte vattenvana eller tillräckliga simkunskaper. Det gör dem särskilt utsatta. Till exempel är barn med rötter i Mellanöstern överrepresenterade i dödsstatistiken vad gäller badolyckor.

Kommunen bör se till att skolans simundervisning anpassas och undersöka simkunnigheten hos nyinflyttade barn så att de kan nå målen. Man kan också informera föräldrar om att det är viktigt att lära sig vattenvana och simning, informera om simskolor för barn och vuxna, vikten av att använda flytväst och var man kan låna flytväst. Förutom direktkontakt kan man här t.ex. använda kanaler som kommunens flyktingsamordning, skola, invandrar-, språk- eller kulturföreningar.

Ideella organisationer kan av MSB söka uppdragsmedel för simundervisning riktad till personer med invandrarbakgrund.

6.3.4 Pool- och dammägare

Pooler och dammar i närområdet utgör en av de största dödsolycksplatserna för barn i åldrarna 1-6 år. Kommunen kan här informera pool- och dammägare om risker och regler. Se kapitel 5.2.4, 5.2.5 och 5.2.10.

6.3.5 Personer aktiva inom båtliv

Fyra av tio drunkningsolyckor sker från båt. Hamnar och andra tilläggningsplatser för yrkestrafik ska följa Arbetsmiljöverkets riktlinjer samt vara försedda med livräddningsutrustning. Fritidshamnar, gästhamnar och andra tilläggningsplatser för privat bruk bör ha livräddningsutrustning i skälig omfattning. Båtunionen och

Riksföreningen Gästhamnar Sverige har råd för säkerhetsåtgärder.^{63, 64} MSB har allmänna råd för att undvika brand.⁶⁵

Båtagare kan informeras om olycksrisker och säkerhetsåtgärder som t.ex. kunskap om båtvet, rätt nödutrustning, vattentätt mobilfodral, nedfällbar stege så man kan ta sig upp ur vattnet, möjligheter till båtbesiktning och navigationskurser samt att alla i båten använder flytväst.

Mer information om simundervisning

Svenska Livräddningssällskapet, Metodstege för simundervisning,
<http://www.svenskalivreddningssallsskapet.se/vattenkunskap/i-skolans-varld/metodstegen.aspx>

Svenska Simförbundet, Simlinjen – från lek och vattenvana till de fyra simsätten,
<http://iof3.idrottonline.se/SvenskaSimforbundet/Simkunnighet/Simlinjen>

Svenska Simförbundet, www.simforbundet.se, www.skolsimmet.se

Svenska Simförbundet, (2008), Simlärarboken, Art.nr: SVSF13001.

Svenska Simförbundet, Simteknik, DVD.

Mer information om HLR

Hjärt-lungräddningsrådet, www.hlr.nu

Informationsmaterial för allmänheten

MSB, <http://www.DinSakerhet.se>

MSB, (2012), Barnsäker pool och trädgårdsdamm, publ. nr. MSB248.

MSB, (2009), En olycka händer så lätt, skolmaterial 9-13 år, MSB 0031-09 och lärarhandledning MSB 0032-09.

Svenska Livräddningssällskapet, Badvett, Båtvett, Isvett, informationsfoldrar.

Svenska Livräddningssällskapet mfl, <http://www.barnenslivreddningsskola.se/>

Sjöfartsverket, Hav, frihet, upplevelser, goda råd till dig som dyker, 3491-99.

Sjöfartsverket, Sjövettsdiplomet, T06-09-06.

Sjösäkerhetsrådet, Rätt & Vett & Säkerhet, T07-603-07.

Sjösäkerhetsrådet, Råd och tips för dig som vill paddla kanot, T07-661.

63. Svenska Båtunionen, (2006), Hamnar för fritidsbåtar.

64. RGS-Svenska Livräddningssällskapet, (2010), Säker hamn.

65. Statens allmänna råd och kommentarer om brandskydd i gästhamnar (SRVFS 2006:3).

Incidenthantering

7. Incidenthantering

Tid utan syretillförsel är den största riskfaktorn i samband med drunkningsolyckor. En väl tränad organisation, som kan utföra snabb räddning och omedelbar behandling med hjärt-lungräddning, ökar chanserna för att den drunknade ska överleva utan bestående men. I den här guiden inbegriper begreppet incidenthantering allt från övervakning, räddning och sjukvård till efterarbete som olycksrapportering och avlastningssamtal.

7.1 Organisation för räddning av nödställd

7.1.1 Kommunal räddningstjänst

Kommunen ansvarar för räddningstjänst inom kommunens område. På hav och de stora sjöarna Vänern, Vättern och Mälaren samordnas sjöräddning av Sjöfartsverket genom sjöräddningscentralen JRCC. Den kommunala räddningstjänsten kan då användas som resurs.

Kommunen bestämmer själv lämplig organisation, utrustning och i vilken utsträckning övningar ska utföras. Därför behandlas inte sådana frågor i detta dokument. I slutet av kapitlet finns däremot information om vidare läsning.

7.1.2 Badvakter med livräddande uppgifter

Det finns inga krav på övervakning av privatpersoner som badar. Det yttersta ansvaret för den badandes säkerhet ankommer på personen själv eller dess vårdnadshavare. Kommuner ansvarar dock alltid för övervakning av personer som badar inom kommunal verksamhet, t.ex. skolungdomar eller personer vid särskilda boenden eller andra kommunala inrättningar.

Enligt en attitydundersökning genomförd av Svenska Livräddningssällskapet 2012 ansåg 64 % av den tillfrågade allmänheten att det borde finnas badvakter vid offentliga badplatser, vid sjöar och hav. 97 % av de tillfrågade i undersökningen ansåg att det borde finnas badvakter i simhallar.

Näringsidkare ska se till att de tjänster de tillhandahåller är säkra. Övervakning kan vara ett sätt att tillgodose att tjänsten är säker.

Oavsett krav är övervakning av badande ett bra sätt att verka för skydd mot olyckor. Viktigt är att badvakterna har god utbildning för uppgiften samt att det informeras tydligt om badvakternas respektive besökarnas ansvar. Är badet försett med livräddare bör det också informeras om mellan vilka tider övervakning sker. Strand- eller badvärdar, som inte har övervakande eller livräddande uppgifter, bör ha kläder som skiljer sig från livräddares.

Antalet badvakter med livräddningsutrustning anpassas med hänsyn till:

- Vattenytor och djup.
- Antalet badande gäster.

- Möjligheterna att ha översikt över anläggningen.
- Antalet vattenaktiviteter som erbjuds (hoppanläggningar, vågbassänger, strömmar, rutschbanor, klätterväggar m.m.).

Omyndiga personer ska inte ansvara för livräddande uppgifter.

Personal med övervakande uppgifter bör inte samtidigt åläggas andra prioriterade uppgifter.

Personal med övervakande uppgifter bör ha tillgång till telefon för larmning samt kommunikationsutrustning för att kunna kontakta annan personal.

Personal med övervakande uppgifter bör vid anställning och därefter varje år kunna visa att de har erforderliga sim- och livräddningskunskaper för att ensamma kunna rädda en drunknad på botten av den djupaste delen av bassängen samt kunna föra upp den till ytan och upp på kanten av bassängen. Tidig HLR med hög kvalitet utan avbrott samt tidig larmning skall kunna utföras. Inblåsningar redan i vattnet bör övas, då detta har visat sig öka överlevnadschanserna markant. Genomförda prov dokumenteras.

Foto: Svenska Livräddningssällskapet.

Personal med övervakande uppgifter bör bära enhetlig och lätt igenkännbar klädsel.

Personal med övervakande uppgifter bör ha tydliga dokumenterade instruktioner med angivna arbetsuppgifter.

Övervakningspersonal bör minst kunna:

- utföra förebyggande säkerhetsarbete och i förekommande fall livräddning samt utföra första hjälpen,
- väl känna till gällande larm- och utrymningsplaner,
- kunna rutiner för övervakning, rondering och fasta övervakningsplatser,
- kontrollera att livräddnings- och första hjälpenutrustning är funktionsdugliga, och
- kunna kontrollera och i förekommande fall anmäla eller avspärra områden med byggnadstekniska brister, rapportera olyckor, tillbud och skador.

Se även kapitel 5.2.1 och 5.2.4 om rutiner vid badstränder och fasta poolanläggningar.

7.1.3 Övrig personal

Personalgrupper som ansvarar vid bad, t.ex. lägerledare, simlärare, skollärare, fritidspedagoger och vårdpersonal, är särskilt utsatta. Sker en olycka och säkerheten bedöms vara bristfällig kan verksamhetsanordnaren och ansvarig personal bli skadeståndsskyldig. Riskerna i verksamheten kan minskas om berörda personalgrupper informeras och utbildas samt goda rutiner införs. Som utgångspunkt kan exempelvis broschyren *Säkerhet vid bad med barngrupp*⁶⁶ användas.

7.2 Metodik vid räddning

När det kommer till metodik och lämplig utrustning för ytlivräddning hänvisas till de utbildningar som ges på bland annat Livräddarskolan i Tylösand och i MSB:s kurser Räddningsinsats för personal i beredskap och Skydd mot olyckor (SMO). Teknik för ledning av insatser vid vattenolyckor ges i MSB:s räddningsledarutbildningar. I slutet av kapitlet finns också tips på filmer och litteratur i ämnet. I kapitel 8.1 och 8.2 finns rekommendationer för fast placerad utrustning för livräddning och sjukvård.

7.2.1 Prehospital vård av drunknad person

En medvetslös person som har onormal eller ingen andning ska genast ges hjärt-lungräddning. Prehospital vård innefattar att skapa fria luftvägar och att tidigt påbörja ventilering, gärna med 100 procent syrgas kopplad till andningsmask, samt att ge hjärtmassage. Finns hjärtstartare (defibrillator) ska den kopplas in i tidigt skede.

Ofta är det svårt att klara av att skapa fria luftvägar, då det kan vara halt och svårt att få bra grepp. Likväl kan det vara svårt att ge inblåsningar på grund av omfattande aspiration av vatten, ibland uppblandat med maginnehåll. Vätska och skum kommer till största delen upp av sig självt i samband med inblåsningar. Det kan dock vara en fördel att suga upp vätska i de övre luftvägarna – munhålan, med en enkel suganordning.

HLR vid drunkningsolyckor

- Ge 5 inblåsningar så snart som möjligt, helst redan i vattnet när du känner fast botten under fötterna. Sätt med fördel ett knä i ryggen på personen för att hålla kroppen i ytläge, det är annars svårt att hålla personen över ytan. Lägg en hand på pannan och två fingrar under hakan. Böj huvudet bakåt, kläm ihop näsan och lyft i hakan. Blås in luft tills bröstkorgen höjer sig, ca 1 sekund. Vatten i lungorna kommer upp av sig självt.
- Lägg en eller två händer mitt på bröstet, mellan bröstvårtorna. Tryck 30 gånger minst 5 cm djupt i en takt av minst 100 tryck per minut. Släpp upp bröstkorgen mellan varje tryck.
- Fortsätt att varva 30 tryck med 2 inblåsningar utan avbrott tills ambulans anländer. Sluta endast med hjärt-lungräddning om personen visar tydliga livstecken, t.ex. rör på sig, öppnar ögonen eller andas normalt. Försök hålla personen torr och varm.

66. MSB, (2012), Säkerhet vid bad med barngrupp, publ. nr: MSB427.

Hypotermi

Hypotermi innebär att en organisms kroppstemperatur som följd av nedkylning understiger gränsen för vad som krävs för att upprätthålla ämnesomsättning och andra kroppsfunktioner. Vid bärgning av en hypoterm patient från vattnet ska denne hanteras mycket varsamt och lyftas horisontellt upp ur vattnet. Vattnet upprätthåller ett visst tryck på underkroppen i vattnet. Detta gör att blodcirkulationen centrerats till hjärta och hjärna i första hand. Ett vertikalt lyft ur vattnet innebär att kallt blod förs till hjärtat och varmt blod "faller" ned i benen där det i sin tur kyls av. Kallt blod kan lätt initiera ett svårbehandlat hjärtstopp.

Återupplivning av en drunknad nedkyld person bör ske efter att man noga kontrollerat om det föreligger puls eller inte. Pulskontrollen kan ta upp till en minut. Hjärt-lungräddning skall pågå under hela tiden fram till avlämning på sjukhus. Återupplivning bör pågå tills dess att man nått en central kroppstemperatur om 35 grader Celsius. Problematik kring användande av hjärtstartare uppkommer ofta under återupplivning av hypoterma patienter. När den centrala kroppstemperaturen understiger 30 grader Celsius är det svårt att få ett ventrikel-flimmer att slå om till vanlig hjärtrytm, så kallad sinusrytm. Efter några försök bör man därför avvakta med detta till fördel för korrekt utförd HLR utan avbrott.⁶⁷

Vid alla drunkningar ska ytterligare nedkylning förhindras. Detta kan t.ex. göras genom att använda filter, uppsöka lä eller ta in patienten i närliggande hus eller fordon. Överdriven uppvärmning ska undvikas, den omgivande temperaturen ska hållas kring vanlig rumstemperatur. Se till att miljön kring patienten är god så att det finns utrymme, handlingsberedskap och bra underlag för fortsatt vård, t.ex. HLR. Försök att minimera antalet förflyttningar i väntan på ambulanssjukvård. Det kan innebära ökad risk för hjärtstopp om patienten vid förflyttning inte hålls i horisontellt läge.

7.3 Rutiner efter olycka

7.3.1 Krishanteringsplan

En krishanteringsplan underlättar ledningens och personalens agerande efter en olycka. I en kommun finns oftast en sådan plan och resurser för stöd till ledning, personal och anhöriga, i form av en POSOM-grupp (psykiskt och socialt omhändertagande).

Här ges några exempel på vad som kan ingå i en krishanteringsplan:

Beskrivning av krisorganisation

- Vem ansvarar för genomförandet av krishanteringsplanen vid olycka?
- Vilka resurser finns att tillgå? T.ex. POSOM-grupp eller annan krisledning i kommunen, företagshälsovård etc.
- Vilka fysiska resurser, t.ex. lokaler och sjukvårdsmateriel, finns att tillgå för vård och omhändertagande av drabbade?
- Vem är kontaktperson med polis, anhöriga och media?
- Kontaktuppgifter och fysisk plats för krisledningen vid olycka.

67. Claesson, A., HLR-rådet.

Beskrivning av ledningens uppgifter

- Kontrollera att räddningstjänst är larmad.
- Få en lägesbild. Hur många har drabbats eller på något annat sätt berörts av händelsen? Var finns de? Vilken personal är inblandad?
- Se till att skadade och vittnen blir omhändertagna.
- Informera ev. högre chefsnivå.
- Aktivera ev. resurser för krisstöd.
- Samverka med polis, ambulans och räddningstjänst.
- Ta hand om personalen, informera och organisera avlastningssamtal.
- Dokumentera, utvärdera och återför erfarenheter till organisationen.

Beskrivning av personalens omedelbara uppgifter vid olycka.

- Hur ska personalen agera vid räddning och vård av patient?
- Vilka andra åtgärder bör vidtas? T.ex. utrymning eller avstängning av attraktioner.
- Hur och var ska anhöriga eller meddrabbade tas omhand?
- Vem möter ambulans eller räddningstjänst?
- Vem kontaktar ledningen?
- Vad ska personalen göra efter att patienten avförts till sjukhus?

Om psykiskt omhändertagande av personal

Ett bra sätt att minska psykologiska besvär är att i nära tid efter olyckan anordna ett, eller vid behov flera, avlastande gruppsamtal. Genom att all inblandad personal får möjlighet att stämma av sina versioner av händelseförloppet minskar risken för feltolkningar och självanklagelse. Frågor om personliga känslor bör undvikas. I samband med gruppsamtalet kan med fördel information ges om vanliga reaktioner och råd för bemästring.

Under cirka en månad görs sedan en screening för att fånga upp de i personalen som har risk för traumatiska reaktioner. Screeningen görs genom att alla, en gång i veckan, svarar på ett frågeformulär som identifierar reaktionsstyrkan. Vid behov av bearbetning ska det ske genom enskilda samtal med utbildad traumaterapeut.

7.3.2 Olycks- och tillbudsrapportering

För att få överblick över var åtgärder bör sättas in och om vidtagna åtgärder gett avsedd effekt kan kommunen, eller annan anläggningsägare, se till att olyckor och tillbud rapporteras och sammanställs. I en kommun kan uppgifter inhämtas från exempelvis badanläggningar, skola, omsorg, räddningstjänst eller andra delar av verksamheten där olyckor i eller vid vatten inträffar eller hanteras.

En sådan rapport kan omfatta beskrivningar av:

- datum och tidpunkt för händelsen,
- plats där händelsen inträffade,
- vidtagna åtgärder på plats,

- bedömda åtgärder som kunnat förhindra eller förebygga händelsen,
- eventuell tjänstgörande personal, och
- uppgifter om den som drabbats.

Rapporten kan sedan skrivas under av uppgiftslämnaren och överlämnas till ansvarig chef. Uppgifterna kan därefter vidarebefordras till kommunens säkerhetssamordnare eller annan övergripande olycksförebyggande funktion.

7.3.3 Olycksundersökning

Sedan 2004 har kommunerna en skyldighet att undersöka olyckor som föranlett räddningsinsats. Olyckans orsaker, förlopp och hur räddningsinsatsen genomförts ska undersökas. Många kommuner skickar in sina utredningar till MSB för att erfarenheterna ska komma andra till del. Rapporterna finns att läsa på MSB:s webbplats under rubriken kunskapsbank.⁶⁸ I kunskapsbanken finns det rapporter om en till två drunkningshändelser per år från 2006 och framåt. Såväl orsaker som räddningsinsatsen har analyserats i dessa och olika rekommendationer för att förebygga olyckan eller att effektivisera räddningsinsatsen har föreslagits. Under 2012 och 2013 har MSB uppmanat kommunerna särskilt att utreda drunkningshändelser som ett av fyra teman för att kunna analysera en större mängd utredningar och därigenom öka kunskapen av denna typ av olyckor.

Olycksrapporter eller utredningar angående båtlivsolyckor skickas med fördel till Transportstyrelsens sjöfartsavdelning. Transportstyrelsen samarbetar gärna med kommuner som genomför olycksundersökningar där fritidsbåtar är inblandade.

7.4 Regelbundna utbildningar och övningar

Kunskaper i livräddning och första hjälpen, däribland HLR, bör finnas bland all personal som hanterar eller ansvarar för människor vid vatten. Utöver räddningstjänst och badvakter bör även personal inom vård, skola och omsorg, som ibland ansvarar vid bad utbildas. Kunskaperna är färskvara och verksamhetsledningen bör därför se till att övningar genomförs regelbundet.

Ledning och personal som har krishanterande uppgifter bör utbildas och övas i grundläggande krishantering, självhjälp, utvärdering och informationshantering.

Mer information

Olycksundersökningar

MSB, Olycksundersökningar i kommuner,
<https://www.msb.se/sv/Kunskapsbank/Erfarenheter-fran-olyckor--kriser/Olycksundersokningar/Olycksundersokning/>

SRV, (2007), Låt det inte hända igen, publ. nr: PUBU30-661

68. MSB, <https://www.msb.se/sv/Kunskapsbank/Erfarenheter-fran-olyckor--kriser/Olycksundersokningar/Olycksundersokning/>

SRV, (2005), Olycksutredningar, publ. nr: PUBU30-642.

Vård

Brolin, M. et al. (2011), Krishantering i arbetslivet, Studentlitteratur

Brändström, Helge, Dr.(2003), Hypotermi – kylskador – drunkningstillbud i kallt vatten.

Rådet för hjärt-lungräddning, www.HLR.nu

Socialstyrelsen, (2008), Krisstöd vid allvarlig händelse

SRV, Krishantering: en handbok för vanligt folk, Publ.nr: PUBU29-497

SRV, (2003), Prehospitalt akut omhändertagande: enligt principen L-ABCDE, publ. nr: U30-631/04

Ytlivräddning

MSB, Vattendykning och ytlivräddning, webbplats,
<https://www.msb.se/sv/Insats-beredskap/Brand-raddning/Vattendykning-och-Ytlivreddning/>

MSB, 90 sekunder, dvd-serie:

Hamnlivräddning, 2/99

Hansabräda, 1/91

Hypotermi, 2/93

Islivräddning, 4/96

Vattendykutbildning, 2/03

Ytbärgning, 3/95

Filmerna kan även ses på MSB:s webbplats <http://rib.msb.se/>

Brandförsvaret i Halmstad, Vattenlivräddning, kompendium.

SRV, (2004), Räddningsdykning, U 30-635/04

Svenska Livräddningssällskapets livräddarskola Tylösand, <http://www.tylosand.net>

Arbetsmiljöverket,

AFS 2010:16, Dykeriarbete

AFS 1996:7, Personlig skyddsutrustning

AFS 2001:3, Användande av personlig skyddsutrustning

AFS 2005:06, Medicinska kontroller

Övrigt

Bierens, Joost J.L.M., (2005), Handbook on Drowning: Prevention, Rescue, Treatment.

MSB, Instruktionsfilmer för allmänheten om vattenlivräddning och HLR,
www.DinSakerhet.se

Specifikationer för skydd

8. Specifikationer för skydd

8.1 Utrustning för vattenlivräddning

Den som äger eller är nyttjanderätts-havare av en anläggning eller byggnad vid vatten ansvarar för att det finns livräddningsutrustning i skälighetsomfattning.⁶⁹ En anläggning är en plats som på något sätt gjorts i ordning och används för ett visst syfte. I de allmänna råden⁷⁰ förtydligar MSB vad som kan räknas som skälighetsomfattning. I kapitel 5.3.1 finns en lista som kan tjäna som vägledning vid tillsyn och egenkontroll. Kontroller av utrustningen bör ske regelbundet enligt en plan.

Mer information

Utrustning för vattenlivräddning, Svenska Livräddningssällskapet/SRV (2008)

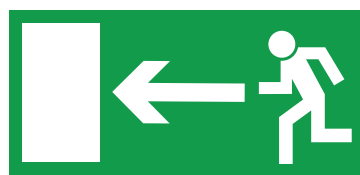
8.2 Sjukvårdsutrustning

Följande utrustning är lämplig i exempelvis ett badhus:

- enklare ambulansbår
- sjukvårdsrum med brits eller plats för ambulansbår
- stabiliseringsbår som kan användas i vatten, exempelvis spineboard
- sjukvårdsväska med
 - 2 nackkragar, vuxen och barn
 - pocketmask för inblåsningar
 - hand- eller fotdriven sug
 - skyddshandskar
 - plåster, tryckförband, stripes
 - sax, pincett
 - kylpåsar
- bärbar syrgasutrustning (får endast användas av utbildad personal)
- handduk och filt
- hjärtstartare.

69. 2 kap. 2 § LSO.

70. SRVFS (2007:5).

8.3 Skyltar

Kommunen ska som arbetsgivare se till att skyltar, märkning och signaler används då det finns risker som inte kan undvikas eller begränsas tillräckligt mycket genom allmänna tekniska skyddsåtgärder eller arbetsorganisatoriska åtgärder.⁷¹ Skyltning riktad till allmänheten är också ett sätt att åstadkomma skydd för allmänheten mot olyckor.⁷²

8.3.1 Budskap

Vilken information som ska anges är beroende på anläggningens art och de lokala förhållandena. Skyltarna kan exempelvis innehålla information enligt följande.

- Anläggningens namn
- Öppettider
- Information om risker
- Vilka ordningsregler som gäller
- Eventuella hygieniska regler
- Kontaktuppgifter för larmning, exempelvis "Vid olycksfall ring 112", skyltar vid utomhusbadplatser kan med fördel även förse med koordinater enligt SWEREF 99.
- Eventuella åldersgränser
- Vattendjup. I bassänger bör djupaste och grundaste vattendjup finnas tydligt markerade på och vid bassängkanten. Markeringar bör också sättas ut vid övergången från djupt till grunt vatten.
- Eventuellt förbudsskylt mot dykning vid grunda områden.
- Var utrustning för sjukvård, livräddning och brandsläckning finns.
- Utrymningsvägar.
- Kommunens ansvar för skötsel och uppgifter för felanmälan.
- Tydliggörande av personalens ansvar eller icke ansvar för övervakning av badande, se även kapitel 3.3.1.
- Övrigt budskap om besökarens ansvar.

Exempel:

"Föräldrar ansvarar för sina barn", alternativt "målsmän ansvarar för sina barn".

"Barn bör aldrig lämnas utan uppsikt."

"Bada inte alkoholpåverkad."

71. AFS 2008:13.

72. 3 kap 1 § LSO.

8.3.2 Alternativ till "Bad sker på egen risk"-skyltar

Skyltar med texten "Bad sker på egen risk" är ofta missvisande då anläggningsägaren alltid kvarstår med ett visst ansvar. För att underlätta för allmänheten bör texten istället beskriva eventuella risker och vilket ansvar allmänheten och anläggningsägaren har.

Utgör anläggningen, vattnet eller botten, risk för den badande bör anläggningsägaren, eller nyttjanderättshavaren, istället förbjuda badande med förklaring om anledningen eller åtgärda risken så att anläggningen är säker.

Vill man mana till ansvar för tillsyn av barn, kan detta göras genom formuleringar som t.ex. "föräldrar ansvarar för sina barn". Det är särskilt viktigt att vid bemannade anläggningar klargöra ansvaret för livräddning, då föräldrar lätt kan missförstå personalens uppgifter.

8.3.3 Utseende

Säkerhetsskyltar

Regler för skyltning och skyltars utseende står beskrivet i arbetsmiljöverkets AFS 2008:13. Där anges bland annat följande färg- och formschema:

Figur 16. Färg- och formschema för skyltning.

Tilläggstavlor i samma färgschema kan placeras på valfri sida om huvudskylten.

Symboler för säkerhetsskyltar finns i ISO-standard 3864. Symboler och symbolfärger för vattensäkerhet beskrivs i ISO-standarderna 20712-1:2008, och 20712-3:2008.

Skyltning vid trafikerad väg, t.ex. varning för kaj, ska följa Vägmarkesförordningen (2007:90).

Informationsskyltar

Det finns ingen standard för utformning av informationsskyltar, välkomstskyltar och – tavlor. Symboler ska dock vara enligt ISO-standard 7001, *public information symbols*. Nationella symboler som kompletterar de internationella finns i svensk standard SS30600:2008.

Färgerna bör väljas så att inte förväxlingar sker med varnings- och förbuds-skyltar. Kontrasten mellan textens och bakgrundens färg bör vara minst 40 %. Om bakgrunden bakom skylten har liknande färg bör skyltens kanter, eller området bakom skylten markeras med avvikande färg.

Text

Nedanstående råd om utformning av text är hämtade från Hallands Landsting samt Göteborgs Stad. För skyltar, som inte är taktila, rekommenderas att första ordet inleds med stor bokstav. Detta gör ordet lättare att uppfatta.⁷³ För synskadade har Arial och Helvetica bra läsbarhet. När en text måste läsas på längre avstånd beräknas höjden genom att läsavståndet i millimeter divideras med 250. Till exempel kräver avståndet 25000 millimeter (25 meter) en texthöjd på minst 100 millimeter. För synskadade är det viktigare att kunna komma nära en skylt än att texten är stor. På nära håll kan stor text vara svårläst.

AVSTÅND	TEXTSTORLEK
Kort avstånd, flera ord	5 mm
Kort läsavstånd, enstaka ord	15 mm
Skylt som ska läsas på ett par meters avstånd, men även på nära håll	70-100 mm

Tabell 3. Textstorlek

Taktil text

För att underlätta för synskadade bör viktig information vara taktil, dvs. försedd med upphöjd text och symbol samt punktskrift. Skyltar med punktskrift bör sitta 1,4 - 1,6 m över mark. Texten bör vara i versaler, upphöjd minst 1 mm och i typsnittet Arial, eftersom den då blir lättare att urskilja med fingrarna. Ord ska inte spärras så att de blir lika långa, d.v.s. avståndet mellan bokstäverna ska inte glesas ut. Ordets längd ger viktig information för den som har svårt att tyda det.

När en informationstavla kombineras med en taktil skylt, bör den taktila skylten vara vinklad ut mot läsaren (45°). Skyltens nederkant placeras 800-900 mm från golvet. Taktil informationstavla bör åtminstone finnas vid områdets huvudentré.

Mer information

Göteborgs stad, (2011), Vägledning vid beställning av skyltar i Göteborgs Stad,

Landstinget i Halland, Skyltprogram för Landstinget i Halland

73. Enligt Handikappförvaltningen, Landstinget i Halland, i samverkan med lokala handikapporganisationer.

8.4 Strandflaggor

Varningsflaggor ska endast användas på bevakade stränder. Information om flaggor-
nas betydelse bör förmedlas vid områdets entréer.

Utseende och färger finns beskrivna i ISO-standard 20712-2:2007 och rekommenda-
tioner för användning återfinns i ISO 20712-3:2007 och i Beach Safety - operational
guidelines (ILSE, 2005).

STRANDFLAGGOR

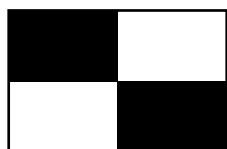
Fara. Badning inte tillåten.

Varning. Flaggan kompletteras med ytterligare information.

Övervakad zon (i området mellan två flaggor).

Påbjuden zon för vattenskoteråkning, surfning eller andra vattenaktiviteter
(i området mellan två flaggor).

Nödläge. Evakuering av vattnet.

Uppblåsbara flythjälpmedel bör inte användas. T.ex. vid blåst eller andra
osäkra vattenförhållanden.

8.5 Räcke eller stängsel

Finns risk för att personer ska ramla ner i vattnet bör någon form av skydd ordnas. Omfattningen av skyddet får bedömas från fall till fall och beror bland annat på följande faktorer:

- Barn eller många vuxna befinner sig vanligtvis i området.
- Höjdskillnad till vattenyta.
- Avstånd och sluttning till vattenyta.
- Markförhållanden på släntkrön.
- Djupt, strömt eller på annat sätt riskfyllt vatten.
- Olika risker vid olika årstider.
- Typ av fordon som kan tänkas användas i området.
- Möjligheter att förankra skyddet i mark.
- Estetiska hänsynstaganden.

För skydd mot fall i trappor eller ramper finns rekommendationer i BBR avsnitt 8:91.

8.5.1 Barnsäkrare räcke eller stängsel kring anläggning vid vatten

I områden där vattnet utgör stor risk för barn bör stängsel med hög barnsäkerhet sättas upp. Sådana områden kan t.ex. vara bostadsområden, i stadsmiljö, närområden till skola eller förskola eller andra områden där barn vistas eller passerar vid vatten.

Vad är barnsäkert?

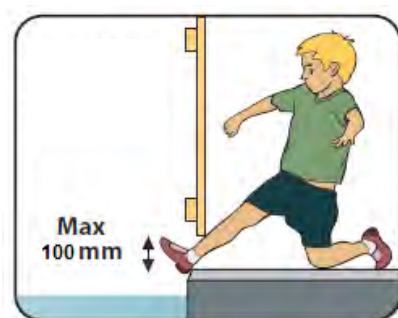
En studie av SP Statens Tekniska Forskningsinstitut visade att barn förr eller senare lyckas klättra över de flesta staket av normalhöjd. Till exempel lyckades

hälften av 4-6-åringarna i studien ta sig över ett 1,2 m högt staket inom 30 sekunder.⁷⁴

Måtten nedan är satta av Boverket för att försvåra klättring samt minska riskerna för stryp- och klämskador. Material och design kan varieras, men nedersta 900 mm bör uppfylla måtten nedan.

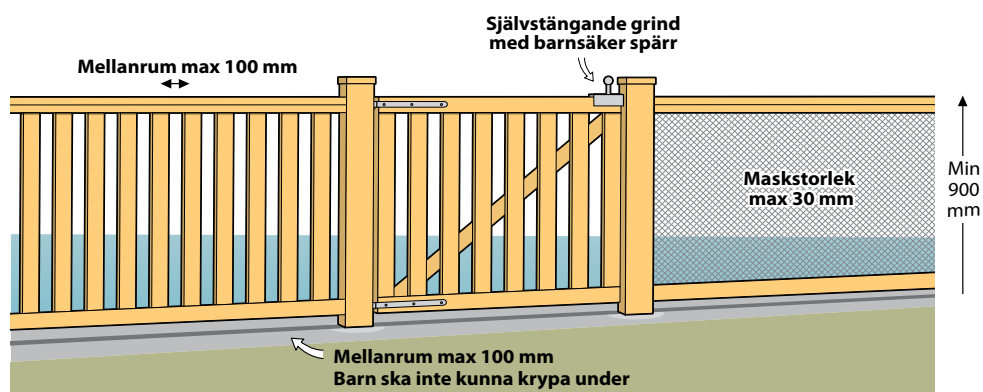
Ett barnsäkrare räcke eller stängsel bör uppfylla följande specifikation:

- Ej klättringsbart upp till 900 mm.
- Vertikala spjälor.
- Vertikala öppningar bör högst vara 100 mm breda.
- Horisontella öppningar i intervallet 110 – 230 mm bör undvikas för att barn inte ska fastna med huvudet.
- I nätstängsel bör maskstorleken vara högst 30 mm för att förhindra klättring.
- Fritt mått mellan undersida räcke och mark eller kaj bör vara högst 100 mm.
- Längsgående regler bör placeras på utsidan av räcket för att förhindra klättring.

Barnsäkrare grind bör uppfylla följande specifikationer:

- Grinden bör vara självstängande och öppna i riktning från vattnet.
- Barn bör inte kunna öppna grinden utan vuxens hjälp.
- Mått enligt barnsäkrare räcke eller stängsel.

Figur 16. Barnsäkrare stängsel

74. SP Sveriges Tekniska Forskningsinstitut, (2009), Child Safety Barriers, SP 2009:32.

Tips vid behov av ännu högre säkerhet

Högre skydd än 900 mm.

Överliggare kan göras bred och svårgreppbar för barnhänder. En bred överliggare bör lutas så att den inte fungerar som sittplats.

Föremål i närheten som underlättar överklättring kan tas bort.

Det underlättar för en nödställd att ta sig upp om räcket är placerat en bit in från brygg-, kaj- eller poolkanten.

*Exempel på räcke vid en kaj i Bordeaux, Frankrike. I områden med många barn, t.ex. vattennära bostadsområden, bör nedre 0,9 m uppfylla rekommendationerna för barnsäkrare räcke med bland annat vertikala spjälor.
Foto: Boverket.*

8.5.2 Räcke eller stängsel vid trafikerad väg

Finns trafik på väg vid vatten ska räcket eller stängslet vara dimensionerat för att klara en påkörning. Trafikverket har rekommendationer för mått och utformning.⁷⁵ Tekniska kapacitetskrav hanteras i tillämpliga harmoniserade standarder.⁷⁶

8.6 Övertäckningar

Övertäckningar omfattas av Boverkets Byggregler avsnitt 8:951 och 8:952.

8.6.1 Poolnät

Ett poolnät bör uppfylla följande specifikationer:

- Nätet bör vara avsett för ändamålet.
- Nätet bör klara vikten av ett barn och en vuxen.
- Maskor bör vara max 50 mm i diameter.
- Barn ska inte kunna krypa under eller lossa nätet.

⁷⁵ Trafikverket, Vägar och gators utformning, TRV 2004:80 samt kapitel G9 i TRVK Bro 11, TRV 2011:085.

⁷⁶ Trafikverket, AnläggningsAMA 10.

8.6.2 Poolöverdrag

Ett överdrag bör uppfylla följande specifikationer:

- Poolöverdraget bör vara avsett för ändamålet. Tät presenning som blir tung av regnvatten är olämplig om barn råkar hamna under den i bassängen.
- Överdraget bör klara vikten av ett barn och en vuxen.
- Barn ska inte kunna krypa under eller lossa överdraget.

Kassetter för förvaring av överdrag bör inte ha öppningar över eller under vattenytan som medger att barn kan krypa in.

8.6.3 Brunnslöck

Lock och galler på brunnar ska ha betryggande hållfasthet. Utformningen ska begränsa risken för barnolycksfall.⁷⁷ Brunnslöck bör ha en låsanordning, som inte kan öppnas av barn.⁷⁸ Boverket har i skriften *Barnsäkra brunnar*⁷⁹ sammanställt rekommendationer för skydd. Se även kapitel 5.2.2.

8.7 Vattendjup vid dykning

Internationella simförbundet, FINA, rekommenderar följande minsta djup vid dykning med huvudet först:

	HÖJD ÖVER VATTENYTA	REK. MINSTA DJUP
Bassängkant el. brygga	0 m	2,7 m
Trampolin	1 m	3,5 m
Trampolin	3 m	3,8 m
Plattform	1 m	3,3 m
Plattform	3 m	3,6 m
Plattform	5 m	3,8 m
Plattform	7,5 m	4,5 m
Plattform	10 m	5 m

Tabell 4. FINA Facilities Rules 5.3.1.

Mer information

MSB, (2011), Barnsäker pool och trädgårdsdamm, MSB248

Boverket, (2011), Bygg barnsäkert

SIS- Swedish Standard Institute

www.FINA.org

⁷⁷. 3 kap. 5 § OL.

⁷⁸. 8:952 BBR.

⁷⁹. Boverket, (2000), Barnsäkra brunnar.

Presentation av deltagande myndigheter och organisationer

9. Presentation av deltagande myndigheter och organisationer

9.1 Boverket

Boverket är förvaltningsmyndighet för frågor om byggd miljö och hushållning med mark- och vattenområden, för fysisk planering, byggande och förvaltning av bebyggelsen och för boendefrågor. Verket ansvarar också för den centrala administrationen av statliga stöd inom sitt verksamhetsområde.

För mer information se Boverkets webbplats: www.boverket.se

9.2 Konsumentverket

Konsumentverket är tillsynsmyndighet över bland annat produktsäkerhetslagen (2004:451). Lagen syftar till att säkerställa att varor och tjänster som tillhandahålls konsumenterna inte orsakar skada på person.⁸⁰ Lagen tillämpas på varor och tjänster som tillhandahålls i näringsverksamhet och varor som tillhandahålls i offentlig verksamhet.⁸¹ För en kommuns del innebär detta att de varor de tillhandahåller i sin verksamhet ska vara säkra⁸² så att de inte orsakar personskada.

Mer information om produktsäkerhetslagen finns på:

<http://www.konsumentverket.se/Lag-ratt/Lagar/Om-produktsakerhetslagen/>

Tillsyn

Enligt produktsäkerhetsförordningen⁸³ är det Konsumentverket som ska se till att bestämmelserna i produktsäkerhetslagen samt föreskrifter och beslut som har meddelats med stöd av lagen följs. Även andra statliga myndigheter utövar tillsyn över frågor som rör produktsäkerhet om dessa myndigheter enligt någon annan författning har tillsyn över efterlevnaden av särskilda bestämmelser om produktsäkerhet i fråga om vissa varor, tjänster eller risker.

9.3 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har ansvar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret. Ansvaret avser åtgärder före, under och efter en olycka eller en kris. Myndigheten ska bland annat utveckla och stödja samhällets beredskap mot olyckor och kriser och vara pådrivande i arbetet med förebyggande och sårbarhetsreducerande åtgärder.

För mer information om MSB:s arbete för ökad vattensäkerhet besök webbplatsen: <http://www.msb.se/sv/Forebyggande/Sakerhet-hem--fritid/Vattensakerhet>

På webbplatsen www.DinSakerhet.se finns också information riktad till allmänheten om vattensäkerhet.

80. 1 § Produktsäkerhetslagen (2004:451).

81. 2 § Produktsäkerhetslagen (2004:451).

82. 7 § Produktsäkerhetslagen (2004:451).

83. 3 § Produktsäkerhetsförordningen (2004:469).

9.4 Svenska Badmästarförbundet

Förbundet bildades 1963 och arbetar för utveckling av anläggningar för badverksamhet samt verkar för utveckling och utbildning av personal inom branschen. Förbundet arrangerar också mässor för ökad kunskapsutveckling.

9.5 Svenska Livräddningssällskapet

Svenska Livräddningssällskapet bildades 1898 och har sedan dess arbetat för ökad säkerhet i och vid vatten. Svenska Livräddningssällskapet erbjuder hjälp, stöd och utbildning för att kommunerna ska kunna öka vattensäkerheten.

Sedan 2007 driver Svenska Livräddningssällskapet en verksamhet som kallas *En vattensäker kommun*. Som ett led i detta arbete har Svenska Livräddningssällskapet tagit fram sex kriterier eller delmoment som var för sig och tillsammans innebär ökad vattenkunskap och därmed ökad vattensäkerhet. De sex kriterierna spänner över flera kommunala områden och förvaltningar.

För mer information om vattensäkerhet i kommunerna besök webbplatsen: www.svenskalivraddningssallskapet.se/vattenkunskap/kommuner.aspx

9.6 Svenska Simförbundet

Svenska Simförbundet (SSF) bildades 1904 och ingår sedan samma år i Riksidrottsförbundet. I SSF organiseras simidrotterna simning, simhopp, vattenpolo och konstsimm samt verksamhet inom babysim, minisim, och simskola. Simkunighet har en central roll i Svenska Simförbundets verksamhet.

SSF har sedan 1993 arbetat utifrån Simlinjen i sin simundervisning. Det är ett pedagogiskt hjälpmedel där barnen lär sig att simma och hantera sin kropp i vattnet utan flythjälpmedel. SSF:s simlärarutbildning är en grundläggande del i Simlinjen.

För mer information om SSF:s verksamhet besök webbplatsen: www.simforbundet.se

9.7 Sveriges Lantbruksuniversitet Movium

Movium är mötesplatsen för forskare och praktiker som vill utveckla kunskapen om stadens utemiljö. Movium arbetar för en bättre utemiljö i staden och dess nära omgivning, och fokuserar på planering, anläggning, förvaltning och användning. Verksamheten omfattar tre integrerade delar: kunskapsutveckling, kunskapsförmedling och opinionsbildning.

Kunskapsutveckling

Moviums forsknings- och utvecklingsprojekt bedrivs över ämnesgränserna. I projekten deltar både praktiker och forskare. På så sätt blir det möjligt att fånga upp och behandla aktuella och efterfrågade ämnen.

Kunskapsförmedling

Movium ställer samman kunskap från egen och andras forskning. Kunskapen förmedlas genom publicering, fortbildning och rådgivning.

Opinionsbildning

Movium argumenterar för vikten av att investera i stadens utemiljö, eftersom den har såväl estetiska som ekologiska, pedagogiska, sociala och hälsofrämjande värden. Movium vill att de värdena ska komma allmänheten tillgodo.

Mer information

10. Mer information

Badanläggningar

Badvattenförordningen (2008:218)

Barnsäker pool och trädgårdsdamm, MSB, (2011), Barnsäkerhetsrådet, Publ. nr: MSB248.

Bassängbad – Hälsorisker, regler och skötsel, Socialstyrelsen 2006-101-1

Dom om flyttbar pool på hyresgästs tomt, Hyresnämnden Malmö, ärende nr: 2793-10

Socialstyrelsens allmänna råd om bassängbad, SOSFS 2004:7

Barn och skola

Badvett, Svenska Livräddningssällskapet

Båtvett, Svenska Livräddningssällskapet

Isvett, Svenska Livräddningssällskapet

Barnens livräddningsskola, Svenska Livräddningssällskapet, Sjösäkerhetsrådet, Transportstyrelsen, Sjöräddningssällskapet och Sweboat.

En olycka händer så lätt, MSB 0031-09

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. (SKOLFS 2010:37), Skolverket.

Läroplan för grundsärskolan. (SKOLFS 2010:255)

Läroplan för specialskolan. (SKOLFS 2010:250)

Metodstege för simundervisning, Svenska Livräddningssällskapet webbplats
<http://www.svenskalivradningssallskapet.se/vattenkunskap/i-skolans-varld/metodstegen.aspx>

Skolverkets föreskrifter om kunskapskrav för grundskolans ämnen. (SKOLFS 2011:19)

Säkerhet vid bad med barngrupp, MSB (2012), MSB427

Uppföljning av simkunnighet i årskurs 5. Skolverket (2010), Dnr: 2010:01242

Bygg och anläggning

AnläggningsAMA 10, Trafikverket

Barnsäkra brunnar, Boverket (2000)

Boverkets byggregler, BBR, (BFS 2011:6)

Boverkets föreskrifter och allmänna råd om enkelt avhjälpta hinder i publika lokaler och på allmänna platser (BFS 2011:3 HIN 2)

Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader, (BFS 2011:5 ALM 2)

Bygg barnsäkert, Boverket (2011)

Child Safety Barriers, SP Sveriges Tekniska Forskningsinstitut (2009), SP 2009:32.

TRVK Bro 11, Trafikverket, TRV 2011:085

Vägar och gators utformning, Trafikverket, TRV 2004:80

Båtliv

Barnens Livräddningsskola, webbplats, Svenska Livräddningssällskapet m.fl.

Båtvett, informationsfolder, Svenska Livräddningssällskapet

Hamnar för fritidsbåtar, Svenska Båtunionen (2006)

Hav, frihet, upplevelser, goda råd till dig som dyker, Sjöfartsverket 3491-99

Råd och tips för dig som vill paddla kanot, Sjösäkerhetsrådet, T07-661

Rätt & Vett & Säkerhet, Sjösäkerhetsrådet, T07-603-07

Sjövettsdiplomet, Sjöfartsverket, T06-09-06

Statens räddningsverks allmänna råd och kommentarer om brandskydd i gästhamnar (SRVFS 2006:3), MSB

Säker hamn, RGS-Svenska Livräddningssällskapet (2010)

Flytvästar

Lista över flytvästdepåer, Svenska Livräddningssällskapet webbplats,
<http://www.svenskalivreddningssallskapet.se/vattenkunskap/fakta-och-statistik/flytvastdepa.aspx>

Handlingsprogram och systematiskt säkerhetsarbete

En vattensäker kommun, Svenska Livräddningssällskapet
<http://www.svenskalivreddningssallskapet.se/vattenkunskap/kommuner.aspx>

Har skyddet ökat? SRV, MSB, PUBU30-657

Kommunala handlingsprogram och systematiskt säkerhetsarbete, MSB:s webbplats

Medvind i säkerhetsarbetet, SRV (2005), MSB, PUBR19-272

Safe Communities, Karolinska Institutet, www.phs.ki.se/csp/

Systematiskt säkerhetsarbete för näringsidkare, Konsumentverket,
[www.konsumentverket.se/foretagare/foretagsakerhet/tjanstesakerhet/](http://www.konsumentverket.se/foretagare/foretagsakerhet/tjanstesakerhet/systematiskt-sakerhetsarbete)
systematiskt-sakerhetsarbete

Vägledning för kommunala handlingsprogram. MSB (2011), publ.nr. MSB246

Exempel på kommuner med vattensäkerhet i handlingsprogrammet för förebyggande verksamhet

- Helsingborg
- Värnamo
- Örnsköldsvik

Lagar

Arbetsmiljölagen, <http://www.av.se/dokument/publikationer/bocker/h008.pdf>

Lagen om skydd mot olyckor, <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20030778.HTM>

Ordningslagen, <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19931617.htm>

Plan- och bygglagen, <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20100900.htm>

Produktsäkerhetslagen, [http://www.notisum.se/Pub/Doc.aspx?url=/rnp/sls/](http://www.notisum.se/Pub/Doc.aspx?url=/rnp/sls/lag/20040451.htm)
lag/20040451.htm

Livräddningsutrustning

Statens räddningsverks allmänna råd och kommentarer om utrustning för vattenlivräddning vid hamnar, kajer, badplatser och liknande vattennära anläggningar, SRVFS (2007:5)

Säkerhet vid vatten, <http://www.amiljo.se/safety/safety.zip>

Utrustning för vattenlivräddning, Svenska Livräddningssällskapet/SRV (2008)

Olycksutredning

Låt det inte hända igen, SRV, (2007), publ. nr: PUBU30-661

Olycksutredningar, SRV (2005), publ. nr: PUBU30-642

Olycksundersökningar i kommuner, MSB,
[https://www.msb.se/sv/Kunskapsbank/Erfarenheter-fran-olyckor--kriser/](https://www.msb.se/sv/Kunskapsbank/Erfarenheter-fran-olyckor--kriser/Olycksundersokningar/Olycksundersokning/)
Olycksundersokningar/Olycksundersokning/

Skyltar

AFS 2008:13, Arbetsmiljöverket

Vägledning vid beställning av skyltar i Göteborgs Stad, Göteborgs stad (2011)

Statistik och analys

Drunkningsförebyggande arbete – kommunenkät 2010, MSB(2011),
publ.nr: MSB237

Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen

Faktablad om isolyckor, MSB (2010), www.msb.se

Fakta och statistik på Svenska Livräddningssällskapets webbplats

IDA – Databas för statistik, MSB, www.msb.se

Samhällets kostnader för drunkningsolyckor, MSB (2010), publ. nr: 0156-10

Varför drunknar barn? MSB (2010), publ. nr: 0139-10

10.1 Kontaktuppgifter

Boverket

Box 534
371 23 KARLSKRONA
Besöksadress: Drottninggatan 18
Tel. 0455-35 30 00
www.boverket.se

Lars Estlander
Tel. 0455-35 30 00
lars.estlander@boverket.se

Sofia Lindén
Tel. 0455-35 30 00
sofia.linden@boverket.se

Konsumentverket

Box 48
651 02 KARLSTAD
Tel. 0771-42 33 00
Besöksadress: Lagergrens Gata 8
www.konsumentverket.se

Maria Hedeklint
Tel. 054-19 40 97
maria.hedeklint@konsumentverket.se

Maria Lindstedt
Tel. 054-19 40 74
maria.lindstedt@konsumentverket.se

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Norra Klaragatan 18
651 81 KARLSTAD
Växel 0771 – 240 240
www.msb.se

Christian Söder
Tel. 010-240 54 10
christian.soder@msb.se

Rikspolisstyrelsen

Box 12256
102 26 STOCKHOLM
Besöksadress: Polhemsgatan 30.
Tel. 114 14
www.polisen.se

Thomas Eriksson
Tel. 010-563 92 12
thomas.eriksson@polisen.se

Skolverket

Fleminggatan 14
106 20 STOCKHOLM
Tel. 08-527 332 00
www.skolverket.se

Lars-Åke Bäckman
lars-ake.backman@skolverket.se

Svenska Badmästarförbundet

www.svbadmf.se

Alf Wennskog
Tel. 0921-628 43
alf.wennskog@boden.se

Svenska Livräddningssällskapet

Johannesfredsvägen 5
168 69 BROMMA
www.svenskalivraddningssallskapet.se

Karin Brand
Tel. 08-654 18 30
karin.brand@sls.a.se

Anders Wernesten
anders.wernesten@sls.a.se

**Svenska rådet för
hjärt-lungräddning**

Sjukhusbacken 10
Södersjukhuset
118 83 Stockholm
Tel: 08-616 19 39
www.hlr.nu

Andreas Claesson
ac@hlr.nu

Svenska Simförbundet

Heliosgatan 3
120 30 STOCKHOLM
Tel. 010- 476 53 00
www.simforbundet.se

Maria Gustafsson
Tel. 010-476 53 04
maria.gustafsson@simforbundet.se

Sveriges Kommuner och Landsting

118 82 STOCKHOLM
Besöksadress: Hornsgatan 20
www.skl.se

Marcus Cato
Tel. 08-452 78 57
marcus.cato@skl.se

**Movium, SLU:s tankesmedja för hållbar
stadsutveckling**

Box 54
230 53 ALNARP
Tel. 040-41 50 00
Besöksadress: Slottet, Slottsvägen 5
www.movium.slu.se

Petter Åkerblom
Tel. 018-67 16 60
petter.akerblom@movium.slu.se

Trafikverket

781 89 BORLÄNGE
Tel. 0771-921 921
www.trafikverket.se

Hans Holmén
hans.holmen@trafikverket.se

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

I samarbete med

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
651 81 Karlstad Tel 0771-240 240 www.msb.se
Publ.nr MSB249 - oktober 2012 ISBN 978-91-7383-131-4